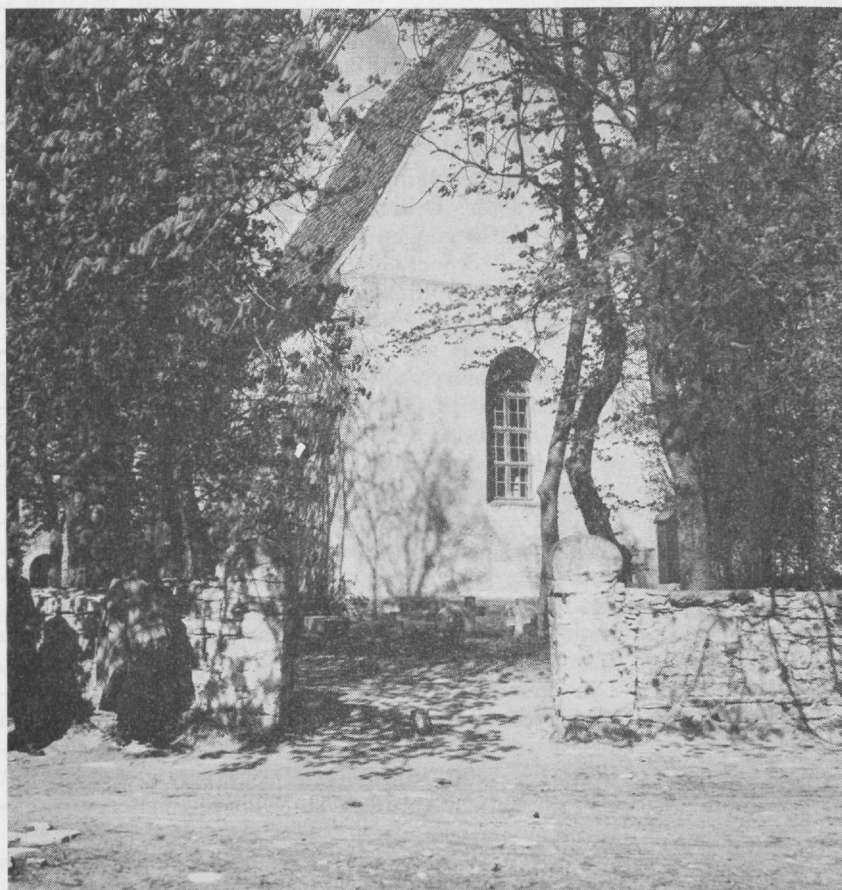

KUSTBON

Nr 4 Årgång 32

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1975

Kyrkorna i Estlands svenska bygder hade nästan alla en vördnadsvärd ålder — de var från tidig medeltid. Sedan urminnes tider hade kyrkan varit samlingspunkt för människorna, en fast punkt, kring vilken livet kretsade och dit alla samlades i dödens ro. — Ormsö kyrka.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Göran Treiberg, Birger Westerberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1975 med fyra nummer

Prenumerationspris 1975 24 kronor

Anonspris 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr

Stockholm 1975 ● Svenska Tryckcentralen AB

Svenska Odlingens Vänners postgiro: 35 13 11-6

Innehåll

Återblick inför det nya året	2
Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Estlands svenskar av <i>Elmar Nyman</i>	3
Två brev från 1861 av <i>Svante Jakobsson</i>	12
Övningar med sonetter av <i>Edvin Lagman</i>	13
Ur Hapsals historia av <i>C. Russwurm</i>	14
Aurelia Üksti av <i>Edvin Lagman</i>	15
Att cykla runt sjöar m. m. av <i>E. L.</i>	16
Den glada höstfesten av <i>G. T.</i>	17
Officiella meddelanden	17
Skeppet av <i>Edvin Lagman</i>	18
Johannes Österberg av <i>Birger Westerberg</i>	20
Anton Stahl av <i>Ingeborg Andersen</i>	20
Den kommande fridsfursten	21
Familjenytt	21
Lovsång av <i>Bo Setterlind</i>	24

ÅTERBLICK INFÖR DET NYA ÅRET

Kustbons första nummer utkom den 1 januari 1918, i en tid "full av ofrid, strid, överraskande omvälvningar och förändringar av alla möjliga slag", som Hans Pöhl säger i sin nyårshälsning till landsmännen i detta nummer. I redaktionens presentation av tidskriften och dess syften påpekas att den svenska folkstammen i Östersjöprovinserna i synnerhet under denna nydaningstid har många intressen att bevaka och försvara och att sammanhållningen är av största vikt i kampen för den fortsatta existensen. Kustbon vill vara en budbärare därute, påminna estlandssvenskarna om deras

SOVs MEDLEMMAR

OCH

KUSTBONS LÄSARE

TILLÖNSKAS

*God Jul
Gott Nytt År*

*Styrelsen för SOV
Kustbons redaktion*

plikter, befrämja deras politiska och medborgerliga rättigheter och efter förmåga bidra till det allmänna bästa och vars och ens enskilda behov.

Kustbon började blygsamt, under ogynnsamma ekonomiska och kulturella villkor. Men den har överlevt många stora tidningar med bättre start och förmånligare villkor. Dess utgivning i Estland bröts under tjugotredje årgången genom pressfrihetens avskaffande under Sovjet-ockupationen. I Sverige började Kustbon ånyo utgivas 1944 och avslutar med detta nummer årgång 32 här.

De syftemål som redovisas i Kustbons första nummer har i stort sett blivit bestående — fränsett det som gäller våra politiska och medborgerliga rättigheter. Men under de nya levnadsförhållandena har givetvis innebörden av de uppställda kraven ändrat karaktär.

I Estland var Kustbon i all sin ringhet en kämpande tidning, en tidning som observerades även av landets styresmän och av dem som i Sverige följde skeendet hos oss. På ett förunderligt levande sätt framstår, i stundom tafatta formuleringar, önskemål, hopp och framtidstro, kampvilja, motgångar och framgångar. Där presenteras Birkas folkhögskola och Svenska gymnasiet, där möter man dem som arbetar i skolorna i Reval och ute i bygden, där finns tankar om näringslivets förnyelse, idrottsrörelsens framväxt, strävan att nå politisk och kulturell jämställdhet med majoritetsbefolkningen.

Även i Sverige är Kustbon budbäraren och den sammanhållande länken. Innehållet har skiftat mycket, mot bakgrund av faserna i vår inpassning i det svenska samhället. Kustbons uppgift tycks inte vara fullgjord i och med att "inpassningen" är avslutad. Alltjämt kvarstår huvudsyftena, att bära bud och hålla samman, och ständigt gjuts nytt konkret innehåll i dessa begrepp. Det framstår allt tydligare att en sjuhundraårig gemenskap har behov av fortsättning, även om de yttre villkoren inte längre kräver det. Kustbon har alltjämt sin uppgift att fylla och utkommer således även nästa år — hoppas vi.

Till dess:

God Jul och Gott Nytt År!

Red.

ELMAR NYMAN

RIKSFÖRENINGEN FÖR SVENSKHETENS BEVARANDE I UTLANDET OCH ESTLANDS SVENSKAR

Sedan andra världskrigets slut befinner sig ca 6500 estlandssvenskar i sitt gamla moderland. Av de återstående ca 1500 torde nu endast några hundra vara i livet — och de är utspridda över hela Sovjetunionen. För den månghundraåriga svenska kolonisationen på Estlands kuster och öar sattes plötsligt punkt för 30 år sedan. Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet förlorade samtidigt ett av sina mest arbetskrävande men också mest resultatgivande arbetsfält.

När inleddes Riksföreningens arbete för de länge isolerade och bortglömda landsmännen på andra sidan Östersjön? Vari bestod dess insatser? Kort uttryckt, vad har Riksföreningen betytt för Estlands svenskar?

Formellt inleddes samarbetet sedan Riksföreningen grundats i december 1908. Men ett förspel hade inlett långt innan föreningen kom till. Av en slump rådde den unge akademikern Vilhelm Lundström sommaren 1892 hamna på Nuckö i det dåvarande guvernementet Estland. Vad han där upplevde av efterblivenhet och fattigdom men också av känslomässig bundenhet till moderlandet Sverige gjorde det djupt intryck på honom. Om sitt ungdomsbesök på Nuckö skaldade han tre årtionden senare:

Mitt språk! Bland snåren och hulten
På Nuckös sandiga strand,
Där kuvad och trasig och svulten
Glömd av sitt fosterland
Ån åbon med trohet bevarar
Sitt fäderneärvda mål,
Där såg jag med tårade ögon
Din seghet, din kraft av stål.

I en uppsats 1925 är Vilhelm Lundström inne på samma tema. Han berättar där att tanken på att grunda Riksföreningen föddes hos honom "den där juni-söndagen ute bland Nuckös den tiden bortglömda, fattiga, trogna svenskar." "En ny värld" öppnas för den rikssvenske studenten. Grundaren av Riksföreningen är visserligen mycket bekymrad för de "baltiska svenskarna" och ser pessimistiskt på deras möjligheter att överleva som svenskättlingar, men hans bekymmer gäller också utvecklingen i Finlands svenskbygder och kanske framförallt svenska bocentra i Nordamerika. Hur kommer det sig att svenskarna i Finland kallas "finnar" frågar han sig? Han finner visserligen en levande känsla för det svenska språket hos "de svensktalande finnarna" men konstaterar samtidigt att deras stam- och nationalitetskänsla är "rätt

svag och konturlös." Och hur kan vi bidra till att bevara svenskheten i Amerika? Genom att stärka utvandrarernas inbördes samhörighet och få deras samkänsla med det gamla moderlandet blir svaret.

De riktlinjer som Vilhelm Lundström och hans meningsfränder drog upp kom att bli grundläggande för den allsvenska rörelsen. Den skulle i första hand innefatta svenskar som fått ett nytt fädernesland men som fortfarande utgjorde en integrerande del av "det levande allsvenska folket av svensk tunga", som har "helt andra gränser än det politiska fäderneslandet." Riksföreningen skulle, hoppades man, hjälpa svenskarna i Finland, Estland, Gammalsvenskby i Ukraina, i Nordamerika och annorstädes att överleva som svenskar.

Hur skulle Riksföreningen kunna förverkliga sin målsättning? Ett verksamt medel blev *information*. Det gällde att sprida kunskaper om moderlandet men också att presentera för hemmasvenskarna fakta om de svenska kolonierna utomlands och om de problem landsmännen i forskringningen hade att brottas med.

För dessa båda ändamål började Riksföreningen redan 1909 utge en årsbok och från 1914 den för oss alla kända Allsvensk Samling, numera Sverige-Kontakt. Riksföreningens första årsbok (1909) innehåller, symptomatiskt nog, bl a en initierad uppsats med rubriken "Baltiska svenskar" skriven av Gideon Danell — språkforskare och skolman och gammal vän till Vilhelm Lundström och estlandssvenskarna. Danell hade 1905 disputerat på en avhandling om Nuckömålet och 1907 i Nordisk Tidskrift publicerat en längre uppsats med titeln "Om svenskarna i Östersjöprovinserna". I sin uppsats i "Årsbok" av 1909 lämnar Danell en historisk skildring av estlandssvenskarnas öden och bosättningsområden men går också in på det aktuella bildningsarbetet bland estlandssvenskarna och diskuterar vad som bör göras för att stärka deras nationella självkänsla. Han framhåller att "det nationella" nu inte längre sättes tillbaka i svenskbygden utan att en "nationell samling" håller på att skapas. Han kan peka på resultat som vunnits, t ex att man på Nuckö lyckats skapa ett folkbibliotek (genom god hjälp från Sverige), att en självuppfostrande verksamhet pågår inom en nybildad nykterhetsförening, att en musikförening bildats etc. Särskilt understryker Danell betydelsen av den sedan 1903 på svenska språket utgivna almanackan. I denna lilla skrift som i de flesta hemmen vid sidan av bibel och psalmbok utgör den enda läsningen "talas ock år för år entusiastiska ord på vers och prosa om plikten att — i all trohet mot den ryska överheten naturligtvis — bevara och vårda det gamla språket och gammalsvensk sed och skick."

Danells skildring av estlandssvenskarnas situation

Artikeln är en något överarbetad version av föredrag hållet vid Stockholmsföreningens av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet höstsamkväm på Kungliga Biblioteket i Stockholm den 9 oktober 1975.

Riksföreningen engagerade sig livligt i estlandssvenskarnas skolväsen och bidrog till inrättandet av nya skolor. — Den svenska folkskolan i Korkis.

andas tillförsikt. Stöd för sin optimism fick han bl a i det förhållandet att estlandssvenskarna samtidigt med tillkomsten av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet fått stadgarna stadfästa för sin första allmänna ideella förening, Svenska Odlingens Vänner i Estland. Denna synkronisering i tiden ser ut som en tanke. Riksföreningen och Svenska Odlingens Vänner (S.O.V.) etablerade omedelbart ett samarbete som fortsatt till denna dag.

Gideon Danells information om svenskarna i Östersjöprovinserna rönste uppmärksamhet bland Finlands svenskar men framförallt i Sverige. Från svensk sida ville man nu hjälpa stamfränderna i Estland med att förverkliga deras planer på en högre skola, förse deras bibliotek med nödvändig litteratur, eventuellt anordna vidareutbildning av lärare etc. Men försöken hämmades. Den tsarryska regimens ljusskygghet märktes på alla områden. Myndigheterna var inte intresserade av kontakter med utlandet. All korrespondens kontrollerades noggrant, viseringar till Sverige beviljades sparsamt och boksändningarna från Sverige fick endast undantagsvis innehålla något annat än facklitteratur. Förmodligen skulle Riksföreningen trots allt ha kunnat uträtta mycket, om inte första världskrigets utbrott avbrutit så gott som alla förbindelser mellan Östersjöprovinserna och Sverige.

Om perioden 1909—1914 inte kunde uppvisa några resultat att tala om i det estlandssvenska hjälparbetet — betydelsen av informationsverksamheten, de personliga kontakterna och studiebesöken i Sverige får dock inte underskattas — kom perioden mellan världskriget att bli desto mera resultatrik. Utropandet av den estniska republiken 1918 utlöste stark aktivitet även bland landets svenska befolkning. Det gällde att fortast möjligt få igång undervisning på svenska i den obligatoriska skolan. Härtill behövdes läroböcker och undervisningsmateriel och fortbildning för de estlandssvenska lärarna, som nästan genomgående fått sin utbildning i ryska skolor. Tiden ansågs också vara inne att förverkliga den länge närda tanken att inrätta högre skolor för den estlandssvenska ungdomen, främst en folkhögskola av nordisk modell och om möjligt även ett svenskt läroverk. Kustbon, som nysst startats, måste understödjas, bokbeståndet i biblioteken förnyas, det estlandssvenska föreningslivet uppmuntras och vitaliseras genom föreläsningverksamhet etc etc. Och var skulle man söka hjälp till alla dessa aktiviteter om inte hos vännerna i Sverige.

Det säger sig självt att Riksföreningen inte hade resurser att tillgodose alla krav. Men ledningen för föreningen kände det som en bjudande plikt att göra vad som stod i dess makt — i synnerhet som Svenska Odlingens Vänner 1920 med hela sitt medlemsantal (ca 500 personer) anslutit sig till Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet! Vilhelm Lundström själv ingrep mycket aktivt i planeringen för folkhögskolan, och redan hösten 1920 kunde den öppnas i Birkas gamla herrgårdsbyggnad på Nuckö. Mycket var primitivt till en början och mycket måste improviseras, men glädjen över att skolan äntligen var en realitet var stor på ömse sidor av Östersjön. Ett betydelsefullt pionjärbete utfördes av skolans första rektor Kaleb Andersson, lärare från Uppsala folkskoleseminarium där Gideon Danell var rektor. Birkas lantmanna- och folkhögskola kom att under en tjugofemårsperiod utgöra ett av Riksföreningens huvudprojekt och krävde stora personella resurser och ekonomiska insatser.

Tack vare Riksföreningen kom också fortbildningskursen för estlandssvenska lärare till stånd (1920). Den förlades till folkskoleseminariet i Uppsala. Den som skapade de ekonomiska förutsättningarna för denna välbehövliga och uppskattade kurs var kyrkoherde David Froste. Även ärkebiskop Nathan Söderblom bidrog verksamt till projektet.

Redan 1919 skänkte Riksföreningen den första grundplåten till ett svenskt läroverk i Estland, men först 1931 inrättades en svensk läroverksklass vid det estniska gymnasiet i Hapsal. Det kunde ske tack vare att generalkonsul Folke Bökman donerade en större summa till ändamålet, därtill inspirerad av Riksföreningen. Det nya svenska gymnasiet kom emellertid mycket snart i ekonomiska svårigheter och dess nedläggning efter endast ett par års verksamhet hade varit ett faktum, om inte Riksföreningen satt in all kraft för att rädda skolan.

Det kan nämnas att Riksföreningen efter Estlands självständighetsförklaring även kom att intressera sig för akademisk undervisning på svenska. Flera svenska vetenskapsmän kom i början av 20-talet att undervisa vid universitetet i Dorpat. En av dem var professor Johan Bergman. Han anordnade bl a svenska språkurser som livligt uppskattades. När Bergman efter några år i Dorpat återvände till Sverige, beslöt Riksföreningen att inrätta och bekosta ett lektorat i svenska språket vid Dorpats universitet. Tjänsten fanns kvar ända till andra världskriget. Från 1930 fick Dor-

Tack vare Riksföreningen kom en fortbildningskurs för estlandssvenska lärare till stånd vid folkskoleseminariet i Uppsala. — Estlandssvenska kursdeltagare utanför Nordiska museet i Stockholm 1920.

pat en från Sverige avlönad professur i svenska språket och litteraturen — främst tack vare professorerna Vilhelm Lundströms och Johan Bergmans ansträngningar. Vilhelm Lundströms förhoppningar om att kunna "på nytt närma Gustav Adolfs akademi och Gustav Adolfs land" kan väl sägas ha infriats genom inrättandet av dessa båda tjänster.

För att bredda sin verksamhet inrättade Riksföreningen i slutet av första världskriget ett omfattande nät av lokalföreningar ute i landet. Detta fick stor betydelse för hjälparbetet bland estlandssvenskarna. Särskilt kom lokalföreningarna i Uppsala att spela en central roll. Uppsalaföreningen uppstod 1917 med professor Adolf Noreen som ordförande och Gideon Danell som styrelseledamot. Stockholms lokalförening grundades 1919, samma år som hjälpverksamheten till estlandssvenskarna började ta fastare form. Enligt huvudföreningens beslut ålades Stockholms lokalförening att ägna särskild uppmärksamhet åt Estlands och Finlands svenskar.

Till en början behöll Riksföreningens överstyrelse i Göteborg ett fast grepp om insamlingsverksamheten. Men när denna i början av 1930-talet krävde allt större insatser, särskilt genom tillkomsten av Svenska gymnasiet i Hapsal, var tiden inne att låta Stockholms lokalförening överta huvudansvaret för "östsvenskar-na."

Naturligtvis fanns det även andra organisationer än Riksföreningen och likaså många privatpersoner som understödde den kulturella verksamheten bland estlandssvenskarna. Detta medförde att hjälpverksamheten från Sverige inte alltid var väl genomtänkt och försvårade en långsiktig planering. Behovet av koordinering och effektivisering av de olika aktiviteterna hade blivit akut i samband med den insamlingsverksamhet som speciellt gällde Birkas och det svenska läroverket i Hapsal. Även insamlingarna till Runö behövde organiseras. Runöborna hade sedan början av seklet varit föremål för särskild uppmärksamhet i Sverige, vilket bl a resulterade i att en ny kyrkobyggnad uppfördes 1912. I början av 30-talet blev det aktuellt att inrätta en sjukstuga på ön, skaffa motorbåt, anlägga hamn m m. Stockholms lokalförening tillsatte då ett särskilt Runöutskott (1933) under ordförandeskap av överstelöjtnant Thorsten Wennerström. Hans studie, "Svenskarne i Finland och Estland", som 1931 utgavs på Riksföreningens förlag, gjorde honom väl meriterad för denna post. Runöutskottets insatser gäll-

de sjukstugan och runöbornas materiella välfärd. Bl a lyckades det utverka statsanslag så att en jordbrukskonsulent kunde skickas över till Runö. Denne fick i uppgift att ge öborna undervisning i rationellt jordbruk.

Det centrala koordinerande organet för "hjälpen till självhjälp" bland Estlands svenskar konstituerades emellertid i oktober 1934 och kallades Estlandsutskottet. Dess ordförande blev Stockholms högskolas rektor professor Sven Tunberg, som tillika var ordförande i Stockholms lokalförening och ledamot av överstyrelsen i Göteborg. Till vice ordförande utsågs riksantikvarien Sigurd Curman. Sekreterare blev efter någon tid lokalföreningens sekreterare hovrättsnotarien Gerhard Hafström, som också deltagit aktivt i hjälpverksamheten för runöborna. Tunberg och Curman kom snart att byta presidieposter i utskottet. Därmed inleddes epoken Curman—Hafström i estlandssvenskarnas historia. Under studieresor till Estland, ofta åtföljda av andra utskottsledamöter, skaffade sig dessa båda presidiemedlemmar en imponerande kunskap om de estlandssvenska problemen och kunde sålunda avgöra var den svenska hjälpinsatsen bäst behövdes. De kvarstod som Estlandsutskottets ordförande respektive sekreterare under hela 1930-talet och även under det dramatiska 40-talet, då estlandssvenskarna tvingades bryta upp. Sigurd Curman var dessutom Estlandsutskottets ordförande under 1950-talet, konsolideringens årtionde.

Estlandsutskottet inledde sin synnerligen uppslagsrika och gagnande verksamhet med ett upprop för hjälp till de estlandssvenska skolorna. Detta upprop blev signalen till en veritabel presskampanj. Utskottets representanter framhöll att en rikssvensk hjälpaktion var "oundviklig", om inte estlandssvenskarna skulle drabbas av stagnation och tillbakagång. Sveriges hjälp dittills till stamfränderna i Estland vore "på intet sätt" att jämföra med den generösa hjälp som andra länder lämnat sina landsmän där, framhöll utskottets talesmän. Många av de argument som framfördes vid presskonferenserna hade inspirerats av professor Per Wieselgren från universitetet i Dorpat. Denne hade i en uppmärksamman tidningsartikel betecknat stödet till det svenska läroverket i Hapsal som Sveriges "viktigaste utlandssvenska fråga." Per Wieselgren var övertygad om att en kulturellt högtstående estlandssvensk folkgrupp skulle slå "en naturlig bro över till det skandinaviska kulturområdet." Liksom finlands-

Riddargatan 3, svenskarnas centrum i Reval. Här låg den svenska skolan, och här öppnades svensk läsestuga.

svenskarna till Sverige förmedlade den finska kulturen, kunde vi, menade Wieselgren, i en framtid av estlandssvenskarna "vänta oss detsamma beträffande den estniska."

Pressens kampanj för Estlands svenskar fortsatte även under 1935, sedan det visat sig att det trots allt gick mycket trögt med insamlingen. Endast drygt 7000 kronor hade under loppet av ett halvår influerats genom de utlagda insamlingslistorna. Några tidningar framhöll att avsikten med den aktuella aktionen visserligen var att väcka den enskilde till offervilja, men att det väsentligaste ändå vore att den svenska staten höjde sina bidrag. Riksföreningen och pressen vann också gehör. Det årliga statsanslaget till Birkas folkhögskola höjdes från 5000 kronor till 7000 kronor och regeringen beviljade anslag ur lotterimedel bl a till upprustning av Birkas ner slitna lokaler. Även det svenska läroverket i Hapsal kom i blickpunkten. Det fick från 1936 ett betydande svenskt statsanslag. Den svenska folkskolan i Reval fick också anslag av den svenska staten och därmed möjlighet att överleva.

Ett stort hjälpbehov kvarstod dock. Genom utomordentliga kraftanstängningar lyckades Estlandsutskottet årligen få ihop ytterligare några tusen kronor men också åtskilligt in natura. Insatserna från rikssvenska folkhögskolor, såväl från lärare som elever, bör särskilt nämnas. Också de svenska Rotaryklubbarna deltog i hjälparbetet. Även i detta sammanhang spelade Sigurd Curman en avgörande roll. På hans initiativ bildade de svenska Rotaryklubbarna ett eget Estlandsutskott (1935), med vars insamlade medel Riksföreningen kunde finansiera åtskilliga företag.

Stipendier och lån till obemedlade estlandssvenska studerande var ett av många kostnadskrävande projekt, särskilt aktuellt efter 1936, när de första studenterna utexaminerades från Svenska gymnasiet i Hapsal. De som ville gavs möjlighet att studera vid det egna universitetet i Dorpat. Men andra ungdomar ville skaffa sig vidareutbildning i Sverige. Det kunde gälla agronomutbildning, sjuksköterskeutbildning, praktisktvetenskapliga kurser för estlandssvenska präster eller kanske slöjdcurser på Nääs. Estlandsutskottet var dock synnerligen restriktivt när det gällde finansiering av studier i Sverige. Den ekonomiska aspekten var inte allena utslagsgivande — man ville från rikssvensk sida att de estlandssvenska studenterna skulle skaffa sig exakt samma kompetens som deras estniska kamra-

ter. Härigenom skulle de kunna konkurrera på samma villkor vid tjänstetillsättningar.

Biblioteksverksamhet och läroböcker krävde också betydande resurser och en stor arbetsinsats. På uppdrag av Estlandsutskottet gjordes en totalinventering av elevbibliotekens bokbestånd och skolföreståndarna fick komma med önskemål om nyanskaffningar. Samarbetspartner i biblioteksfrågor var närmast det Svenska lärarförbundet i Estland. Stockholms lokalförening hade ett fruktbringande samarbete med styrelsen för Konung Oscar II:s Vandringsbibliotek, där dess styrelseledamot Nils Källström var verkställande direktör. Estlandsutskottet skötte också kontakten med alla bokförlag. Det gällde att med största möjliga rabatt skaffa läroböcker f a till Svenska gymnasiet i Hapsal och Birkas folkhögskola men också till de svenska folkskolorna, ca 20 till antalet. Böcker behövdes dessutom till nystartade studiecirklar och det svenska seminariebiblioteket vid universitetet i Dorpat. Det blev också Estlandsutskottets angelägenhet att fundera över hur skolbiblioteken skulle vårdas och kontrolleras.

Inrättandet av *sjukstugor* och dessas förseende med sjukvårdsutrustning och sjukvårdsmateriel hade hög angelägenhetsgrad. Genom Runöutskottets medverkan kunde som tidigare nämnts en provisorisk sjukstuga öppnas på Runö. Runöborna hann emellertid lämna sin ö utan att sjukstugefrågan fått sin slutliga lösning. Sedan Runö tillgodosetts kom turen till Ormsö. Liksom fallet hade varit beträffande Runö samarbetade Riksföreningens organ med Svenska Röda Korset och ärkebiskopen. Grundplåten till Ormsö sjukstuga hade förmedlats av Nathan Söderblom, och hans efterträdare Erling Eidem engagerade sig också synnerligen aktivt i företaget. När det kom till Riksföreningens kännedom att medel saknades för inredning av Ormsö sjukstuga, satte dess Stockholmsförening med Gerhard Hafström i spetsen igång en ny insamling. Man lyckades engagera ett antal firmor för saken och sommaren 1935 kunde en nästan komplett sjukstugeutrustning skeppas över till Ormsö — under betryggande eskort! Svenska örlogsflottan gjorde denna sommar ett officiellt besök i Estland och Riksföreningen lyckades utverka marinledningens medgivande till att inventarierna fick medtas på jagaren Vidar. "Jagaren Vidars färd sker i dubbel mening i svenskhetens tecken", kommenterade en tidning.

Estlandsutskottet hoppades kunna inrätta sjukstugor även på Nuckö och i Rickul, men kriget kom

emellan. Ännu under den tyska ockupationen under åren 1941—44 konsulterades Riksföreningens och Svenska Röda Korsets representanter i frågor rörande hälso- och sjukvården i svenskbygderna.

Under andra hälften av 1930-talet utvidgade Estlandsutskottet sitt handlingsprogram till att omfatta även *fysisk fostran* bland estlandssvenskarna. Utskottet menade att idrottsrörelsen hade en utomordentligt viktig uppgift i svenskbygden. Kring den kunde ungdomen från de olika svenskorterna samlas. Riksföreningen avlönade en idrottsinstruktör, levererade idrottslitteratur och idrottsredskap till de olika bygderna, gav bidrag till iordningsställandet av idrottsplatser. Varifrån togs då pengar till allt detta? Estlandsutskottet lyckades från regeringen utverka tipsmedel och fick också hjälp från Riksidrottsförbundet — någon ordnad ekonomi uppstod aldrig inom denna sektor av föreningens verksamhet. Visst är emellertid att just Riksföreningens satsning på ungdomens fysiska fostran kom att ge en mycket god utdelning. På kort tid skapades kamratanda och samhörighet mellan ungdomarna i de olika svenskorterna.

Från 1937 startade Riksföreningen ett antal *läsestugor* i Estlands svenskbygder. Den satte som mål att förse varje läsestuga (inalles ett 20-tal) med minst två rikssvenska tidningar — helst med olika politisk inriktning. Estlandsutskottet gick på nytt ut på tiggerstråt, denna gång till tidningsredaktioner och Tidningsutgivarföreningen. Distributörer måste dessutom anskaffas och kontinuerlig kontakt upprätthållas med föreståndarna för de olika läsestugorna. Sjömansvårdsstyrelsens tidningscentral i Göteborg bearbetades med gott resultat. Alla tidningar till de svenska läsestugorna i Estland kom att distribueras av Sjömansvårdsstyrelsen. Såväl estlandssvenskarna som Riksföreningen ansåg att läsestugeverksamheten utgjorde en viktig förutsättning för att de existerande språkgränserna något så när skulle kunna upprätthållas. Estlandsutskottet hade därtill planer på att förse varje läsestuga och så småningom varje estlandssvensk familj med en radioapparat. Detta för att underlätta kontakten med Sverige och svensk kultur.

Riksföreningen avkrävdes också bidrag till uppförande av ett *kapell på Nargö* liksom till *skolhusbygget i Vippal*. Dessbättre kunde Stockholmsföreningen i dessa fall bidra med väsentliga belopp tack vare kollektorer och bidrag från övriga lokalföreningar. Skolan i Vippal stod färdig 1935. Den kom att få stor betydelse för svenskhetens fortbestånd i denna gränsbygd. Kapellet på Nargö invigdes 1938 under högtidliga former och med starkt rikssvenskt inslag.

Riksföreningens ansträngningar för Birkas gällde ej bara upprustning av byggnaderna utan en total modernisering av jordbruket. Från Sverige levererades avelsdjur, utsäde och moderna jordbruksredskap. Riksföreningen lyckades också via donatorer skaffa skolan en traktor — och en personbil till underlättande av rektors tjänsteresor.

Ovanstående uppräknade av Riksföreningens, f a då Estlandsutskottets, insatser för estlandssvenskarna under mellankrigstiden gör inte anspråk på att vara fullständig. Exempel skulle kunna anföras på önskemål av de mest skilda slag, som Riksföreningen kunde tillgodose endast i begränsad utsträckning. Individuella

ansökningar om understöd till husbyggen, för inköp av motorbåt eller segelskuta, om hjälp till änkor etc inkom då och då. Föreningen sökte i första hand tillmötesgå önskemålen från allmänna sammanslutningar — kyrkoförsamlingar, ungdomsföreningar, etc. Svenska Odlingens Vänners interna arbete och dess möjligheter att kommunicera med omvärlden underlättades tack vare Riksföreningen. Den medverkade t ex till att S.O.V. fick en *resesekreterare* som bl a tog hand om föreningens kansligöromål. Önskemål om inrättande av en sådan tjänst hade framförts redan 1920, och 1938 kunde Estlandsutskottet meddela att domkapitlet i Uppsala beviljat ett anslag ur den sk Gammalsvenskbyfonden för ändamålet. I vad mån resesekreteraren blev "en levande förbindelselänk mellan de olika bygderna" klarades aldrig. Tjänsten drogs in redan efter drygt ett år — pengarna behövdes till annat under den kritiska period som då började.

Naturligtvis hjälpte Sverige också till att hålla tidsskriften *Kustbon* vid liv. Censur, konstanta ekonomiska bekymmer och brist på medarbetare gjorde att den inte var särskilt mycket att göra reklam för inför en kräsen rikssvensk läsekrets. Riksföreningen lyckades dock med konststycket att skaffa prenumerationer och annonsörer. Någon gång kunde *Kustbon* också glädja sig åt bidrag från Estlandsutskottets ledamöter.

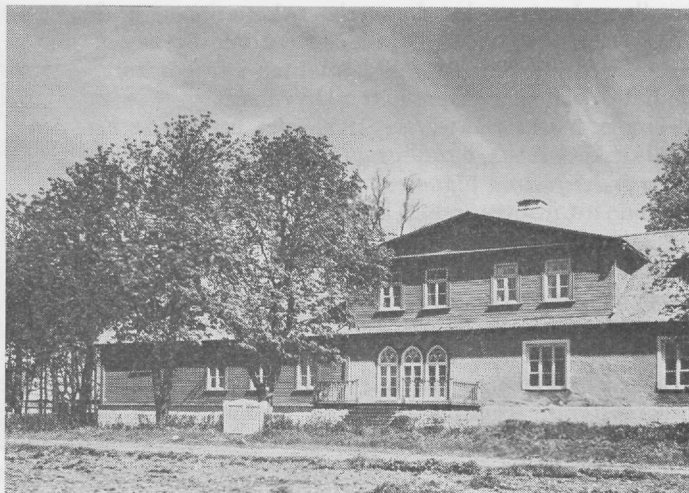
Det var inte alltid *ekonomiska* insatser som krävdes av Riksföreningen men väl *personella*. Vi får inte glömma vilken betydelse föreningen och dess underorgan under 1930-talet kom att få som *remissinstans* i estlandssvenska frågor. När det gällde statliga bidrag till det estlandssvenska skolväsendet fungerade Estlandsutskottet rentav som en obligatorisk remissinstans. Riksföreningens representanter nödgades för att kunna göra de rätta prioriteringarna hålla sig mycket noga underrättade om situationen ute på fältet. De upprätthöll en intim kontakt med Svenska Odlingens Vännen, företog egna inspektionsresor, upprätthöll kontinuerliga kommunikationer med Sveriges diplomatiska representation i Riga och Reval och likaså med de centrala estniska skolmyndigheterna och det estniska utrikesdepartementet. Riksföreningen fick också agera som remissinstans (och *som talangscout*) när det gällde att besätta lärarplatserna vid Svenska gymnasiet i Hapsal och Birkas folkhögskola.

Det fanns ytterligare två problem som under 1930-talet kom att vålla Riksföreningens representanter åtskillig möda och som krävde stor diplomatisk finess, nämligen *de estniska myndigheternas attityd till de nationella minoriteterna* och *emigrationen till Sverige*.

Det är lätt att konstatera att de liberala tankegångarna från den estniska grunderperioden under en pressad politisk situation övergivits till förmån för auktoritära strävanden på alla områden. Talrika klagomål framförs från estlandssvenskt håll såväl till estniska myndigheter som till Riksföreningen. Stor irritation åstadkommer ingreppen på skolans område. Svenska lärare som ansetts för svenskt nationella har utan förvarning omplacerats till andra skolor, ibland överförts till rent estniska. Blandspråkiga skolor har stängts och rent estniska registrerats. Det blygsamma estniska statliga anslaget till gymnasiet i Hapsal dras in, rektor Üksti uppkallas till landets kulturminister och hotas med förflyttning till ett avlägset läroverk (Petseri), om han fortsätter att upprätthålla kontakt med vissa

Birkas folkhögskola var en viktig satsning inom estlandssvenskarnas skolväsen. Under Estlands självständighetstid var Birkas svenskbygdens kulturella centrum och spelade som sådant en framträdande roll i utvecklingen.

Foto Per Söderbäck

kretsar i Sverige, dvs med Riksföreningen. All korrespondens mellan rektor Üksti och Estlandsutskottets ledamöter upphör mycket riktigt från september 1938. Stort missnöje uppväcker också de estniska myndigheternas beslut att inte förlänga arbetstillståndet för de rikssvenska prästerna i Estland. Den sk ortnamnsnationalismen som innebär att samhällen, byar och fastigheter, som anses ha främmande namn, ålägges byta ut dem mot estniska, vittnar också om myndigheternas ändrade attityd. Gårdsnamnens estnisering uppfattas av estlandssvenskarna som översitteri från majoritetsbefolkningens sida. Regeringens förslag till kommunsammanslagningar väcker också indignation. Rågöarna och Nargö t ex skall sammanslås med stora, rent estniskspråkiga kommuner på fastlandet.

Det är inte att undra på att såväl den rikssvenska som den finlandssvenska pressen utgöt mycken galla över de estniska nationalisterna. Sveriges diplomatiska representant i Reval hade långa samtal med den estniska regeringen om svenskarnas bekymmer, och Riksföreningens representanter hade under dessa år ärende ej endast till Estlands svenskbygder. Det finns fullgoda bevis för att framställningarna från svenskt håll inte gjorts förgäves. Det kan räcka med att peka på regeringens reträtt i frågan om kommunsammanslagningarna.

Emigrationsfrågan har ett visst samband med den förda minoritetspolitiken. Estlandssvenska ungdomar visade under senare hälften av 30-talet allt större benägenhet att emigrera till Sverige. Från ledande estlandssvenskt håll såg man med oro på denna utveckling. Låg nativitet och talrika blandäktenskap utgjorde redan ett hot mot svenskheten. Oron för utvandringens konsekvenser delades till fullo av Riksföreningen. En omfattande utvandring stred dessutom mot de riktlinjer som en gång dragits upp av Vilhelm Lundström. Riksföreningen hade aldrig uppmuntrat "en massvis" återinvandring till "det gamla landet", snarare avrätt. Estlandsutskottet sade sig (1940) "konsekvent" ha motarbetat framställningar från estlandssvenskar att vinna utkomst i Sverige. De estlandssvenska ungdomarna hade ingen större förståelse för den nationalromantiska tanke, som då och då skymtade i rikssvensk press — att estlandssvenskarna borde stanna i Estland som "brohuvuden för svenskheten österut". De hade också svårt att förstå varför Sverige inte lade några hinder i vägen för estniska ungdom-

mar som ville ha arbetstillstånd i Sverige. Riksföreningen befann sig i en besvärlig situation såsom remissinstans och som organisation för svenskhetens bevarande i utlandet. Dess politik kunde få oönskade följder som t ex när flickor från Estlands svenskbygd som vägrats arbetstillstånd i Sverige sökte sig till rent estniskspråkiga trakter och även ingick äktenskap i det nya språkområdet.

Den politiska utvecklingen sätter plötsligt stopp för Riksföreningens framgångsrika kulturarbete bland Estlands svenskar och gör att såväl Riksföreningen som de svenska myndigheterna radikalt ändrar sin policy beträffande estlandssvenska arbetssökande.

De stora omvälvningarna börjar i oktober 1939. Som en följd av Molotov—Ribbentrop-pakten förläggs sovjetryska trupper till Estland, bl a också till svenskbygderna. Under hösten 1939 utryms vissa gårdar och skolor, bl a också Birkas folkhögskola och gymnasiebyggnaden i Hapsal. Läget tillspetsas under våren och sommaren 1940. Nu är det inte längre fråga om att skaffa inkvarteringsmöjligheter åt enstaka förband utan om en total evakuering av hela bosättningsområden. Stora och Lilla Rågö, Nargö och Odensholm med sammanlagt ca 600 invånare måste utrymmas med kort varsel. Rykten går att även Ormsö och Nuckö skall utrymmas. Paniken drar in i den estlandssvenska vardagen.

Nu som så många gånger tidigare ställde estlandssvenskarna sitt hopp till Sveriges regering och till vännerna i Riksföreningen. Man hoppades att Sverige i första hand skulle ta emot de evakuerade. Ännu i slutet av juli 1940 — alltså när öarna redan hade evakuerats och Estland fått en sovjetisk regim — tycks man på rikssvenskt håll hålla fast vid den gamla tesen att immigration i större skala av estlandssvenskar inte borde ske. Frågan vart de hemlösa estlandssvenskarna skulle ta vägen togs snart upp i den svenska pressen. Såväl Sveriges regering som Riksföreningen fick under hand utförliga rapporter om de evakuerades allvarliga belägenhet och om stämningen bland övriga estlandssvenskar. Estlandsutskottet gjorde i denna situation en helomvändning och kom i fortsättningen att fungera som påtryckningsgrupp och en mycket inflytelserik sådan, när det gällde att övertyga myndigheterna om nödvändigheten av att de evakuerade bereddes varaktig hemvist i Sverige.

Estlandsutskottets ansträngningar liksom enträgna vädjanden från estlandssvenskarna själva och överväganden på regeringsnivå resulterade i att en kunglig kommitté tillsattes i september 1940. Först kallades den Kommittén för Rågösvenskarna, senare Kommittén för Estlandssvenskarna. Dess uppgift var enligt kungligt brev att "vidtaga erforderliga åtgärder för att från Rågö i Estland ankommande personer av svensk härstamning genom arbetsanställning, jordbruk, fiske eller på annat sätt kunde bereda sig sådan försörjning att de inordnades i det svenska samhället." Av direktiven framgår att Sverige ännu inte räknade med en total överflyttning av estlandssvenskarna. Men man var beredd att ta emot dem som evakuerats från öarna. Situationen ändrades som bekant. 1943 gavs kommittén nya direktiv. Den skulle nu "vidtaga åtgärder" för en överflyttning av *alla* estlandssvenskar — eller rättare sagt "personer av svensk härstamning" från Estland (distinktionen är inte oväsentlig) — och ålades att se till att "de inordnades i det svenska samhället."

Den kungliga kommittén var allsidigt sammansatt. Där fanns kolonisationsexpertis, representanter för arbetsmarknads- och utlänningsmyndigheter och naturligt nog även expertis från det estlandssvenska och utlandssvenska området. Riksföreningens representant blev Sigurd Curman. Från 1944 representerades föreningen även av Gerhard Hafström och advokat Lars Östberg. Utlandssvenskarnas förening företrädades av sin ordförande justitierådet Emil Sandström (senare även av sin direktör E. Svedelius). Sandström utsågs till kommitténs ordförande men blev på grund av andra krävande arbetsuppgifter förhindrad att kontinuerligt delta i kommitténs arbete. Den centrala gestalten blev i stället Sigurd Curman som småningom också blev den formelle ordföranden. Till den krävande posten som kommitténs sekreterare utsågs Estlandsutskottets sekreterare Gerhard Hafström, som 1944 efterträdades av jur.kand. Sten Ohlson (även han kom att bli aktiv inom Estlandsutskottet). Ända fram till våren 1943, när den första sjuktransporten anlände från Estland och flyktingströmmen satte in, fungerade lokalföreningens och Estlandsutskottets personal som kanslistab för kommittén. Till ovärderlig hjälp blev Fru Lisa Westberg som sedan början av 1930-talet oavbrutet tjänstgjort i Stockholms lokalförening och dess olika utskott och som var väl insatt i den estlandssvenska problematiken.

Redan i slutet av 1940 tog Riksföreningen nästa stora initiativ. Estlandsutskottet utsåg i sin tur ett utskott, ett kolonisationsutskott, som fick egna stadgar och benämndes Rågöstiftelsen. Stiftelsen skulle ha till uppgift att "stödja och biträda till Sverige överflyttade personer av svensk härstamning från Estland." Framförallt skulle den underlätta bildandet av egna hem i Sverige för de estlandssvenskar som önskade fortsätta med jordbruk eller fiske. Stiftelsens styrelse bestod av fem ledamöter. Presidiet blev detsamma som i Kommittén för estlandssvenskarna.

Riksföreningen tillsammans med Kommittén för estlandssvenskarna kom att initiera ytterligare ett organ. Omhändertagandet och utplaceringen av de estlandssvenska äldrengarna hade kommit att omges av en så komplicerad byråkrati, att något radikalt måste göras. Ett ålderdomshem för estlandssvenskar vore den

enda lösningen. Så skapades Stiftelsen Kustbohemmet. Tack vare en donation av Svenska Cellulosabolaget och ett betydande statsanslag kunde planerna snabbt förverkligas. Ålderdomshemmet förlades till Ramsö utanför Waxholm. I februari 1946 kunde de första estlandssvenskarna flytta in i Kustbohemmet. Ledamöterna i stiftelsen utsågs av regeringen men såväl Riksföreningen som Svenska Odlingens Vänner tillförsäkrades ledamotskap i styrelsen. Ordförande och dominerande ledamot blev Sigurd Curman.

Sommaren 1944, då den estlandssvenska invandringen kulminerade, hade kommittén vissa problem med förmedlingen av information till nykomlingarna. Estlandsutskottet och Kommittén för estlandssvenskarna kom då på den geniala idén att i Sverige återuppta utgivandet av estlandssvenskarnas gamla tidning Kustbon. Tidskriftens ansvarige utgivare blev Sigurd Curman med kommittétjänstemannen Folke Lindström som redaktör. Härmed hade såväl kommittén som Estlandsutskottet fått ett relativt billigt — och som man hoppades effektivt — kommunikationsmedel. Att estlandssvenskarna skulle komma att motta den nya publikationen med förtroende var givet med hänsyn till utgivarens pondus och det traditionsrika namnet. Ett per år senare, när de mest brännande problemen hade lösts, överlämnades Kustbons utgivning till Svenska Odlingens Vänner, som 1945 på Estlandsutskottets initiativ återuppväcktes. (Kustbon utkommer 1975 för 32:a året i följd i Sverige!)

Det torde tillräckligt tydligt ha framgått av det som blivit sagt att Riksföreningens dominans var utomordentligt kraftig i de organ som under krigstiden var inkopplade i den estlandssvenska frågan. Många av ledamöterna i de olika organen kom från Estlandsutskottet. Även kanslipersonalen och tom kontorslokalerna var till en början Riksföreningens. Det rådde en total personalunion mellan Estlandsutskottet och den statliga Kommittén för estlandssvenskarna som blev ett slags immigrations- och flyktingdepartement för Estlands svenskar.

Den intensivaste och mest arbetskrävande perioden i Stockholms lokalförenings historia inföll 1940—50. Det var en brokig tioårsperiod, som här kan behandlas endast i sina huvuddrag.

Estlandsutskottet ålades den viktiga uppgiften att skaffa studiemedel till estlandssvenska studerande och till de folkskollärare som önskade genomgå kurser vid svenskt folkskoleseminarium för att få svensk lärar-kompetens. Efter framställning från Kommittén för estlandssvenskarna hade Kungl. Maj:t fastställt direktiv, enligt vilka estlandssvenskar kunde erhålla studielån utan borgensförbindelse eller annan säkerhet för ett belopp av högst 1500 kronor för varje läsår. I ett svagt ögonblick lovade Estlandsutskottet att utanordna ett tillägglån för dem som fann att de statliga lånen inte räckte till. Det visade sig att så gott som alla estlandssvenska studerande var i trängande behov av ett sådant tillägglån och Estlandsutskottet måste på något sätt skaffa pengar för att kunna infria sitt löfte. Några större belopp inflöt inte via de gamla kanalerna. Men en anhängan om understöd hos Oscar Ekmans stiftelse för främjande av immigration och motverkande av emigration gav en oväntat stor utdelning. Estlandsutskottet fick motta 95.000 kronor "att utdelas som kompletterande studiemedel till est-

Högt uppsatta rikssvenskar besökte Estlands svenska bygder. — Årkebiskop Eidem i Hapsal uppvaktad av bl a prosten Hjalmar Pöhl, rektor Anton Üksti och Svenska gymnasiet elever.

landssvenska studerande". Detta frikostiga anslag har under de gångna åren gjort mycken nytta. 40-talets studerande har för länge sedan återbetalat sina studielån till utskottet, som därigenom fått möjlighet att bevilja nya låneansökningar.

Estlandsutskottet var jämsides med den kungliga kommittén inkopplat också i många andra viktiga sammanhang. De internationella relationerna spelade i hög grad in i den estlandssvenska frågan. Förhandlingar bedrevs dels i Moskva (1940—41), dels i Berlin i olika etapper under perioden 1941—44. Förhandlingarna med tyskarna gav som bekant en betydligt större utdelning än de i Moskva. Det var av utomordentligt värde för Riksföreningen att under dessa känsliga år ha en gammal vän som Sveriges representant i Berlin. Ambassadör Richert — några år senare Riksföreningens av Kungl. Maj:t utnämnde ordförande — utgjorde en viktig länk i den diplomatiska kedja som småningom löste en viktig del av det estlandssvenska problemet. Riksföreningen utnyttjade också framgångsrikt andra kanaler än de strikt diplomatiska. Genom Gerhard Hafström var föreningen representerad vid två svenska studiebesök i Estland under vintern och sommaren 1942. Vid dessa tillfällen kunde Estlandsutskottets gamla förbindelser återupptas. Liksom under 30-talet låg personlig insyn och intern information till grund för Riksföreningens agerande. Utskottet måste också planera för alternativet till en allmän evakuering — att de flesta estlandssvenskar tvingades bli kvar i Estland.

Estlandsutskottet var genom sin union med Rågöstiftelsen och Stiftelsen Kustbohemmet självfallet också engagerat i många komplicerade ekonomiska, sociala och rent administrativa frågor. Dess funktion som remissinstans bortföll inte genom kommitténs tillkomst, strömmen av förfrågningar tilltog snarare.

Sommaren 1950 hade man hunnit så långt med estlandssvenskarnas "inordnande" i svenskt samhällsliv att den statliga kommittén helt kunde avvecklas. Kommittén för estlandssvenskarna konstaterade i sin verksamhetsberättelse (slutrapporten 1950) "att de allra flesta av de hit överflyttade estlandssvenskarna ganska snart acklimatiserats och funnit sig till rätta i det svenska samhället och dess arbetsliv." Kommittén konstaterade också att det befolkningstillskott, som Sverige fått genom den estlandssvenska invandringen, utan tvekan kunde sägas vara gott. "Stammen är", framhölls det, "fysiskt frisk och sund, och de arbetsföra åldrarna äro väl representerade bland de hit överflyttade. Människorna äro arbetssamma, anspråks-

lösa och hederliga. Antalet 'svarta får' har varit anmärkningsvärt litet."

Kommittén för estlandssvenskarna slutade sitt arbete efter ett väl förrättat värv. Men naturligtvis var inte alla problem lösta 1950. Kolonisationsfrågan krävde ännu mycken omsorg och Rågöstiftelsen behövdes alltjämt. Även Estlandsutskottet ansågs oumbärligt, trots att "inordningen" var ett faktum och trots att dess samarbetspartner Svenska Odlingens Vänner väntades överta en del viktiga uppgifter.

Under 1960-talet var det dags att avveckla Rågöstiftelsen och Stiftelsen Kustbohemmet. De estlandssvenska åldringarnas problem hade lösts på ett sätt som gjorde Ramsöhemmet överflödigt. Däremot fanns (och finns fö ännu) åtskilliga problem att lösa och fordringar att bevaka i samband med kolonisationen och studiefinansieringen. Arbetet därmed överläts på Estlandsutskottet, det enda kvarstående organet från det expanderande 40-talet. För Estlandsutskottets verksamhet i kolonisationsfrågor har det varit av stor betydelse att dess nuvarande ordförande, lantbruksdirektör Tage Sköld, är en fackman med lång erfarenhet på området. Estlandsutskottet har dock inte förgätit sina traditioner på det kulturella området. Där om vittnar bland annat de generösa anslagen till utgivarna av samlingsverket *En bok om Estlands svenskar* och till Svenska Odlingens Väners arkivlokaler. Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet ikläder sig sålunda alltjämt i viss utsträckning det gamla ansvaret för "östsvenskarna".

Det har talats om vikten av att Riksföreningen sprida information om Estlands svenskar. Riksföreningen var visserligen inte den första svenska organisation som upptäckte svenskarna i Estland, men den gjorde det känt för en vid krets att det fanns en svensk folkgrupp söder om Finska viken som behövde Sveriges bistånd. Under 1870-talet hade Evangeliska Fosterlandsstiftelsen till svenskbygden sänt ut några läro-missionärer som skickade hem rapporter och skrev kortare notiser i *Budbäraren*. Vad de hade att meddela om estlandssvenskarna nådde endast en begränsad krets. Vid sekelskiftet började den svenska nykterhetsrörelsen visa intresse för folkgruppen — det skickades böcker och uppmuntrande ord om nykterhetens betydelse. En sporadisk korrespondens mellan rikssvenska och estlandssvenska loger uppstod.

Men först i och med Riksföreningens tillkomst börjar samarbetet med estlandssvenskarna och den informerande verksamheten att ta form organisatoriskt för att under 1920- och 1930-talen utmytna i formliga

*En unik bild:
Gerhard Hafström
och James Dickson
framför Dorpats
universitet krigs-
vintern 1942 under
studiebesök i Est-
lands svenskbygd.*

Foto
Hjalmar Pöhl

presskampanjer. Representanter för Riksföreningen höll föredrag, skickade ut föredragshållare till Estland, tog över estlandssvenskar till Sverige i syfte att väcka allmänhetens intresse för denna folkspillra av svensk stam som befann sig en dagsresa från den svenska riksgården — och ändå så fjärran från moderlandet vad beträffade andlig och materiell kultur. Ormsö- och rågöbröllop uppfördes på Skansen, rundresor arrangerades för runöbor och svenska gymnasister från Hapsal. Informationen i dagspressen gavs punktvis och oregelbundet men Riksföreningen kompenenserade i viss mån detta genom att mer kontinuerligt införa notiser om estlandssvenskarna i föreningens tidskrift *Allsvensk Samling* — som också fann vägen till många estlandssvenska hem.

Utan denna brett upplagda informativa verksamhet skulle det knappast ha blivit möjligt för Riksföreningen att samla privatpersoner, skilda organisationer och svenska statliga myndigheter till den satsning för estlandssvenskarna som gjordes före under 1930-talet och det skickelsediga 1940-talet. Genom bidrag till det estlandssvenska skolväsendet och till andra kulturella ändamål lyckades man höja folkgruppens andliga position och därmed också dess självkänsla. Estnadssvenskarna närmade sig successivt den nivå som majoritetsbefolkningen esterna och de andra nationella minoriteterna i Estland hade nått för länge sedan. Denna process ledde också till större nationell medvetenhet. Nationalitetsrörelsen bland Estlands svenskar hade uppstått i de dagar då Vilhelm Lundström, Gideon Danell och andra fick en första kontakt med Estlands svenskbygd. Men det dröjde i stort sett ända fram till 30-talet innan människorna i de slutna enklaverna Runö, Ormsö, Nuckö, Odensholm, Rågöarna, Nargö började betrakta sig som estlandssvenskar och inte i första hand som nargöbor, runöbor etc. Det började bli naturligt att tala om Estlands svenskbygd i singularis. Sångarfesten i Hapsal 1933 får ses som den första gemensamma manifestationen av Estlands svenskar.

Riksföreningen befrämjade estlandssvenskarnas nationella självkänsla men den gick aldrig till överdrift. Jämt och ständigt betonade föreningens representanter att estlandssvenskarna inte fick glömma att deras fosterland dock var Estland, och att de som goda svenskar inte fick brista i lojalitet mot detta land. Vilhelm Lundström och andra företrädare för föreningen hade gång på gång sett sig föranlättna att säga samma sak till finlandssvenskar och amerika-

svenskar — ”svenskarna skola icke bilda någon stat i staten”. När myndigheter och privata personer påstått att strävandet för svenskhetens bevarande i utlandet var riktat *mot* en ”sund lojalitet” för det nya landet, ”så är det icke blott förtal, utan rent av en grundfalsk uppfattning av hela vår verksamhet, dess vägar och syften”, framhöll Vilhelm Lundström i ”Ett brev-svar till en amerikansvensk.”

Riksföreningen banade väg för den estlandssvenska folkgruppens överflyttning till dess gamla moderland och för den smärtfria acklimatisering som här skett. Det är ytterst tveksamt om det utan dess hjälp hade kommit till någon allmän överflyttning. De svenska myndigheterna skulle ha hämmats i sitt handlande, om de saknat den expertis som Riksföreningen representerade. Estlandssvenskarnas ”inordnande” i det svenska samhället, som ansågs vara ett faktum redan några år efter ankomsten, skulle med all säkerhet skjutits åratals framåt i tiden utan Riksföreningens insatser. Genom att sätta in sin auktoritet genomdriv dess representanter reformer på löpande band för underlätande av acklimatiseringsprocessen. Medborgarskapsfrågan, som ur psykologisk synpunkt var oerhört viktig, löstes tex snabbt och effektivt liksom kolonisationsfrågan, studiemedelsfrågan och åldringsproblemet.

Det kan kanske diskuteras om Riksföreningens insatser alltid var maximalt effektiva. Hjälpverksamheten till estlandssvenskarna före överflyttningen till Sverige stördes i viss mån av att man såväl på svensk som på estnisk sida inte alltid var enig om målsättning och medel. Tidvis polemiserade två ”skolor”: den som ville prioritera insatserna på den andliga kulturens område och den som ville satsa på den materiella sektorn. Dessa divergerande uppfattningar fanns alljämt så sent som under ockupationsåren. Riksföreningen hindrades också tidvis i sin verksamhet av sin främsta samarbetspartner Svenska Odlingens Vänner, nämligen under de perioder då personliga motsättningar inom S.O.V. ledde till att föreningen drabbades av viss handlingsförlamning. (Det är å andra sidan ingen hemlighet att motsvarande förhållanden tidvis rådde inom Riksföreningen.) De estniska myndigheternas ändrade inställning till de nationella minoriteterna och den unga statens känslighet för ingripanden utifrån satte också käppar i hjulet. Sveriges diplomatiska representation ville gärna ingripa för estlandssvenskarna och gjorde det också, men den måste alltid ha i minne att den inte agerade för svenska medborgare. Riksföreningens representanter ingrep ofta och med gott resultat, men de representerade inte Sverige officiellt, vilket gjorde de estniska regeringsrepresentanterna mindre benägna till förhandlingar. Riksföreningen befann sig i samma dilemma under de förhandlingar som måste föras med representanter för ockupationsmyndigheterna, ej endast om en allmän överflyttning utan också om estlandssvenskarnas villkor som nationell minoritet under ockupationsregimerna. Sverige — och Riksföreningen — måste ju som nämnts under åren 1940—44 även operera med andra alternativ än en allmän överflyttning.

Riksföreningen skulle inte ha blivit det starka stöd för Estlands svenskar som den faktiskt blev, om inte dess verksamhet hade letts av sådana idealister och eldsjälur som Vilhelm Lundström, Gideon Danell,

SVANTE JAKOBSSON

TVÅ BREV FRÅN 1861

De två brev, som ligger framför mig, sändes 1861 i motsatta riktningar. Det första befordrades med diplomatpost i augusti det året från ryska legationen i Stockholm till ryske utrikesministern furst A. Górtjakoff i St Petersburg. Dess original befinner sig i ett arkiv i De socialistiska rådsrepublikernas union. Det andra brevet är daterat "Wormsö den 28de Juli 1861" och avsänt av Johann Larsson Lindström, bondson från 24 Siffers-Hannas i Borrby, till änkan efter hans farbror Johan Larsson, som 1815 rymde från 28 Hannas-Greis i samma by och som i Stockholm använde familjenamnet Jacobsson i stället för Larsson. Han var min farfars far. Brevet har omsorgsfullt bevarats i släkten och är numera fackmässigt konserverat.

Av den — tyvärr osignerade — uppsatsen i nr 1 av "Kustbon" 1975 ser vi, att tidningen Fäderneslandet ägnade stort intresse åt de fem klagomän, som under sommaren 1861 kom till Stockholm och åt förhållandena på Ormsö. Tidningen var inte ensam om detta intresse. Flera andra avisor uppmärksammade händelsen och dess bakgrund. Pressens aktivitet irriterade såväl den svenska utrikesministern greve C R L Manderström som den härvarande ryske ministern J Daschkoff och hans beskickning. Det förstnämnda av de två breven talar härom ett tydligt språk. Brevets franska text har i svensk översättning följande lydelse.

"Stockholm den 1/13 Augusti 1861

Min Furste,

Genom min rapport den 3/15 sistlidna juni hade jag äran, under N:o 6, att underställa Eders Excellens affären med de fem estländska bönder, som kommit till Stockholm. Jag tänkte då, att dessa individer bestämt sig för att bosätta sig i Sverige varefter de komme att glömmas. I dag ser jag, att detta icke är fallet.

Aftonbladet har nu återgivit en ny petition, som dessa bönder riktat till Svenska Utrikesdepartementet, enligt vilken de står vid att vilja återvända hem och fördenskull anhålla om Konungens intervention för att bli tillförsäkrade frihet från straff. Samtidigt redo-

Ragnar Fleege, Sigurd Curman, Gerhard Hafström och många andra. Vad var det som drev alla dessa enskilda personer — och svenska myndigheter — till en märklig satsning för de tidigare bortglömda "baltiska svenskarna"? Svaret kan vara: en lyckosam blandning av idealitet efter nationella linjer och humanistiskt tänkande enligt principen hjälp till behövande. Gerhard Hafström har gett denna förklaring: "Den svenska statens förpliktelser gentemot estlands-svenskarna är lika naturlig som starkt grundad. Den botten i en månghundraårig tradition vars yttersta upphov är Sveakonungens fridshägnande verksamhet gentemot de svenska kolonisterna på Estlands öde kuster."

gör tidningen för det svar, som de erhållit av Utrikesministern, som, allt under det han på nytt förklarar, att det vore omöjligt för Kabinettet¹⁾ att ingripa till deras förmån, uppmanar dem att hava tålamod och att med tillförsikt bida ett beslut, som, tack vare den Kejsrerliga Regeringens storsinhet, tillåte dem att återvända hem utan att hysa fruktan för att i framtiden ägaren av deras by komme att behandla dem illa.

Vid gårdagens konferens berörde greve Manderström med mig, som den förste, åter dessa estländare. Han lät mig förstå, hurusom en del av pressen samt några personer inom oppositionen tagit sig an affären med bönderna i hopp om att senare kunna använda den som ett vapen mot Ministären. Åtskilliga tidningsartiklar hade redan berört saken och strävat att där finna ett område för regeringens ansvarighet, varvid de sökt göra gällande, att Sveriges värdighet krävde ett officiellt intresse för dessa fem bönders öde. Greve Manderström, som i likhet med ämbetsmännen i detta land fruktar den allmänna opinionens domar, sade mig, att han fruktade, att denna opinion i det långa loppet till sist skulle anamma dessa tidningars synsätt och att då regeringens bryderi bleve mycket stort.

I detta sakernas tillstånd och då han vore lika angelägen om att undvika att den allmänna opinionen eventuellt släpptes lös som att avhålla sig från varje officiell demarche, som, företagen av honom gentemot oss till förmån för bönderna, inte kunde betraktas som annat än opassande, bad mig slutligen greve Manderström att på ett konfidentiellt sätt försöka befria honom från dessa individer genom att från vederbörande erhålla ett formellt tillstånd för dem att återvända till sina hem, där de intet annat begär — säger han — än att få leva under skydd av lagarna. Han tillade, att han erfarit, att Hans Excellens Generalguvernören över de Baltiska Provinserna vore sysselsatt med en undersökning i Estland, och att han trodde, att jag i detta ärende möjligen skulle vilja vända mig till General Jovanoff.

Då jag icke tror mig hava rätt att i denna affär företaga en formell demarche, har jag givit greve Manderström ett undvikande svar och skyndar mig att underställa Eders Excellens det som förevarit i hopp om att den Kejsrerliga Ministären nådigt ville för Legationen angiva sin handlingslinje i denna fråga.

Jag har äran att vara med den högsta aktning och den djupaste vördnad,

Min Furste,
Eders Excellens'

mycket ödmjuka och mycket hörsamme tjänare

Ch Minciaki"

¹⁾ Kabinettet för utrikes brevväxlingar, d v s Utrikesdepartementet.

EDVIN LAGMAN

ÖVNINGAR MED SONETTER

I

I mörka djup låg krafter, ofattbara
mängder av koncentrerad energi,
som plötsligt ur gravitationen fri
sattes i brand och rusade i klara

kaskader mot rymdens periferi.
Enorma massor kosmiskt stoft, en skara
blixtrande solar lät urkraften fara
i sprakande celest fyrverkeri.

Då bröts mörkret som vilat över djupen
och tidlösheten var tilländalupen
och universum hade börjat färden.

I konstfullt tecknad gång, knappt till att ana,
låg varje klot förankrat i sin bana,
och det blev dag. Gud hade skapat världen.

II

Kunskapen kom till mannen genom kvinnan
och världen fick en annan dimension:
rätt stod mot orätt, gott mot ont, där innan
i gyllne jämvikt legat all passion.

Och Eva, förut hans kamrat, maninnan,
frigjorde sig ur mytens urversion.
Det glänste som en eld på regnbågshinnan
och kroppens linjer fick en ny funktion.

De kände någonting inom sig vakna
och blygdes plötsligt för att de var nakna
och skylde sig för sina ögons ljus.

Men kvinnans hår som böljade mot höften
var glänsande med utsagda löften
och nakenheten kändes som ett rus.

Ch Minciaky var ställföreträdare för minister
Daschkoff, som sannolikt var hemrest till Ryssland.

I oktober 1861 infann sig minister Daschkoff i Ut-
rikesdepartementet och lämnade besked om resulta-
tet av legationens rapport. Beskedet framfördes som
sk note verbale, d v s muntligt, men samtidigt läm-
nades beskedet i skriftlig form i en ej underskriven
handling. Dess franska text innehåller följande för-
klaring.

”Hans Majestät Kejsaren har benådat de fem est-
ländska bönderna från ön Wormsö, vilka anlände till
Stockholm förliden sommar, från de påföljder, de
ådragit sig genom att fly från sitt land. Kejsarliga Le-
gationen har följaktligen beordrats att för deras åter-
färd till hembygden giva dem pass, dock endast på det
villkoret, att de lova, att för framtiden fullgöra alla
de förpliktelser, som lagen ålägger dem. Åtgärder ha-
va vidtagits för att, vid deras återkomst till fädernes-
landet, ägaren av deras byar icke kommer att hindra
att de återinträda på sina gamla hemvist”.

Johann Larsson Lindströms brev till sin farbrors
änka läser man med rörelse. Det lyder:

”Min Käraste Tanta!

Mäd et så bedrewade Hierta tar jag lite Papar å will
första Gången att Ihr skriva som jag inte kender, hel-
der sit men de er mi då så kärt at jag wet at ni lewa
der rät gut å fridlet mä alla Ihra Barner. Jag helser
dåm rät mikke å hoppas dom mera kenna lera genom
skrifningar. Jag kann inte mera så gut på Swensk
skriwa derferer en jag har wari så lenget bårt uti i
Riga å Lettland. Jag kom nu på en kort Tid hemma
å wille min Far hemseka men nu er han Ihr rest uti
Stockholm.

Också har jag från min Broder Anders fåt läsa
från mina Kusiner. Den ferste heter Johan Fredrik
Jakobsson, 2:e August Wilhelm Jakobsson, Augusta

Dorothea Jakobsson. Cosine: Maria Charlotta Ja-
kobsson som jag all med min broder Anders ret hiert-
ligt helsar. Jag har gerna wild min Schlecht en gång
hemseka som jag inte har weta från och nu haiver
funnit. Om jag kunde skriwa på Tyska så går de mig
mikke bettere.

Jag besor ir nu storligen mitt Hiertligt Schlect då
nu min Far er kommit uti et fremmande Land, som
han inte kender så besor jag ret Hiertligt honom stå
te bi att han inte får lida stor ned ter giwe alltid Råd
åt honom us de bettere er å ne weta att bettere stilla en
som jag her ska skriwa.

Jag besor nu storligen om en Skrift tillbaka at wi få
weta us ne der lewa —

Ehran
entbortglaimade Kusun
Johann Lindström”

Brevskrivaren var sedermera välkänd och omtalad
i sin gärning som klockare i St Olai församling. I
hans äktenskap med Lovisa Nyberg föddes nio barn,
två söner och sju döttrar. En av de sistnämnda var
Lydia, som blev Hans Pöhls hustru. Brevets adressat
måste ha varit min farfars mor Maria Charlotta f
Gullbrand — i Johanns brev felaktigt betecknad som
”Cosine”. Hon var änka sedan 1835 och verkade un-
der många årtionden som privilegierad barnmorska i
Stockholm. Med sin dotter och två av sina söner bod-
de hon 1861 i huset Nedre Skepparegatan 26 på
Östermalm. Den tredje — och äldste — sonen Carl
Gustaf hade redan lämnat föräldrahemmet. August
Wilhelm var min farfar; han var 1861 lärare vid
Hedvig Eleonora församlings folkskolor.

Och vem var då Johanns far, för vilkens väl han
uttalar oro i brevet? Vi ser honom, *Lars Lindström*,
husbonden på Siffers-Hannas och klagomännens le-
dare, på bilderna i ”Kustbon” nr 1/1975. Vid sitt be-
sök i Stockholm 1861 hade han nyligen fyllt 60 år,

UR HAPSALS HISTORIA

Sommaridyllen Hapsal — så som många sommargäster från Sverige minns den.

Volquin, mästare över Svärdsorden, säges ha anlagt Hapsals slott 1228; sannolikare är dock att biskopen över Wiek lät bygga det omkring 1240 och efter det att Leal förlorat sin ställning som stiftscentrum gjorde det nya slottet till sitt residens. Under slottets hägnad grundades 1279 den lilla staden Hapsal. Den 7 augusti 1563 erövrades slottet från den siste biskopen hertig Magnus av den svenske krigsoversten Åke Bengtsson, men 1575 överlämnade de livländska hovmännen, som hade fått det i pant, det till ståthållaren över Ösel Claus von Ungern. Den 12 februari 1576 intogs det av rysarna. Slutligen erövrades det ånyo av svenskarna under Karl Henriksson Horn den 9 augusti 1581, och 1628 sålde Gustav Adolf slottet och staden Hapsal jämte slottets alla gods på 266 bebodda och 109 7/8 obebodda hakar för 66.850 riksdaler till fältmarskalcken Jacob de la Gardie, vilkens familj innehade det, tills år 1691 reduktionskommissionen åter lade det under Kronan. I juli 1710 intog den ryske generalen Bauer staden och slottet, och nu är Hapsal kretsstad i Wieks krets.

När ryttmästaren von Knorring till Udenküll efter långa stridigheter med bönderna sade upp invånarna i Bysholm och Lill-Harga för att anlägga godset Bys-holm (1773—75) och när straxt efteråt (1782) också i Kolanäs ett gods grundades, flyttade 4—5 bönder, som hade måst lämna sina gårdar, till *Holmen* i Hapsal, belägen nära hamnen och skild från staden genom två eller tre sund. Senare anslöt sig till dessa ytterligare en svensk familj, som 1810 hade utvandrat från Kertell på Dagö. Genom flitigt arbete odlade de upp den karga marken och livnär sig nu redligt om än med möda av fiske och dagsverksarbete. En del fick också anställning, germaniserades och nådde välstånd och högre bildning.

Även i de andra förstäderna, Kastenina (sv. Koinudd) och Loemägi liksom Koppel och intill kyrkogården bor en del svenskar, som dock numera har förestniskats eller förtyskats. Prosten Carlbom införde för dem svensk gudstjänst var fjärde vecka, men den-

na gudstjänst har sedermera upphört, varför de nu, kunniga i estniska som de är, håller sig till den estniska kyrkan, även om de gamla gärna besöker svenska gudstjänster på Nuckö och Ormsö. För närvarande finns det fortfarande fem svensktalande familjer. Barren förstår dock alla estniska bättre än svenska och kommer väl snart att glömma sin nationalitet. Sammanlagt finns det väl omkring 80 personer tillhöriga 14—15 familjer, vilkas föräldrar var svenskar. De omkring Hapsal liggande skären och öarna bär till en del svenska namn, t ex *Holmen*; *Stor Holmen* eller *Borgmästarholmen* förbunden med *Holmen* medelst en damm och bebodd av en svensk; *Långskäsen* eller *Långskäre*; *Håralde* och *Håraldsgrunn* eller *Bjongrunn*, där en gång en björn lär ha skjutits; *Prinsasgrunn*, för det mesta överspolat av vatten; *Ga re fluto*. (Ur *Russwurm*, Eibofolke, 1855)

Prenumerera på

KUSTBON

Medverka i

KUSTBON

Bli medlem i

SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

AURELIA ÜKSTI

Svenska gymnasietts lärare och elever läsåret 1936/37. Sittande i mitten rektor och fru Üksti, omgivna av fr v abiturienterna Maria Lindström och Edvin Lagman, lärarna Herbert Adolfsson, Britta Boräng och Sven Boräng samt abiturienterna Elmar Nyman, Lennart Nelson och Anders Stenholm.

Ingen kunde som fru Üksti introducera sina elever i den vackra estniska lyriken, ingen kunde som hon med sina välkomponerade övningar göra det svåra estniska språket lätt att lära. Än i dag minns jag de första dikter jag fick läsa på hennes lektioner som ung gymnasist vid Svenska gymnasiet i Hapsal i september 1932:

Hall on taevas, ja must on maa.
Sajab ja sajab lõpmata.

”Grå är himlen och svart är jorden. Det regnar och regnar upphörligt”. Så börjar den kända höstdikt av Gustav Suits, som vi först fick lära oss. Sedan kom sommardikten

Nüüd õitsvad kodus valged ristikeinad,
Tuul mängib lillelõhnaga.
Mu ümber sala laulvad vaiksed leinad.

”Nu blommar hemma den vita klöver. Vinden leker med blomdoften. Omkring mig sjunger hemligt stilla sorger.” Ernst Enno kunde tolka sommarens skönhet och vemod, och fru Üksti kunde på ett oförläpigt sätt förmedla dikten.

Fru Aurelia Üksti var på många sätt en central gestalt i Svenska privatgymnasietts lärarkår. Estniskan, riksspråket, var ett viktigt ämne. Så som vår framtid var planerad i Estland var gedigna kunskaper i det estniska språket och den estniska litteraturen oundgängligen nödvändiga. Genom sin charmerande personlighet och sitt intensiva språkliga, litterära och pedagogiska engagemang var fru Üksti ovanligt väl skickad att visa oss vägen i språkets labyrinter och leda

oss på litteraturens vägar. Genom sitt estetiska sinne och sin utpräglade känsla för ordningens värde i liv och arbete gav hon vår tillvaro långt borta från våra hem på landet en stadga och ett innehåll som vi nog inte förstod då. Hennes undervisning var förenad med fostran av hög klass.

Aurelia Üksti var maka till Anton Üksti, det estniska och därjämte det svenska gymnasietts rektor. Üksti var en känd och aktad skolman och i väsentliga organisatoriska och pedagogiska frågor utbildningsministeriets förtroendeman. Det är i hög grad befogat att svenska gymnasietts f d elever ger även honom en posthum hyllning — han deporterades och försvann i Sovjetunionens läger — ty utan hans skicklighet och välvilja skulle det svenska gymnasiet inte så snabbt ha nått den aktade ställning som det intog redan när den första studentkullen utexaminerades 1936.

I trettioalets Estland kunde man på sina håll märka ganska starka nationalistiska strömningar bland majoritetsbefolkningen esterna — eller rättare bland de styrande — och detta kunde få oangenäma återverkningar för minoriteterna. I detta avseende intog rektorsparet Üksti en föredömlig hållning. Avvägningen mellan våra intressen som svensk minoritet och som medborgare i Estland var så god att allt arbete i skolan och allt umgänge med våra estniska kamrater förlöpte helt friktionsfritt. Våra kontakter med det estniska språket och den estniska kulturen förmedlades utan det sneda nationalistiska engagemang som mångenstädes har gjort så stor skada. Jag skulle tro att många fördomar vi burit på som barn rensades ut nu, samtidigt som våra estniska kamrater fick en annan, verklighetspräglad syn på oss. Och framför allt väcktes

ATT CYKLA RUNT SJÖAR MM

En betraktelse

Att cykla, särskilt runt sjöar, är inte bara angenämt och lärorikt, det är som en egen livsform. Den tanken slog mig bland många andra, när jag en sommarmorgon cyklade runtomkring den lilla sjön Gullringsvattnet i Yxnerums socken. Upplevelserna har med åren blivit intensivare och framför allt mer detaljerade. Och de ligger på mer än ett plan: det rationella, det emotionella. Och så förknippas upplevelserna med så mycket som träder fram på minnesplanet. Allt detta förenas med det behag kropp och själ känner vid direktkontakt med den tidiga sommarmorgonens fräschör i hagar, skogar och ängslyckor.

Denna smala väg som ringlar sig fram med något nytt och oväntat bortom varje krök! Väger i och för sig har en förmåga att kittla fantasin, men särskilt stimulerande är dessa små vägar med hjulspår — tänk

vårt intresse för estniskt språk och estnisk kultur och blev bestående.

Det går en positiv linje genom mina minnen från trettioalet. Där flöt fram mäktiga strömmar som — om utvecklingen fått fortgå — skulle ha sköljt undan det som var negativt och åstadkom störningar mellan nationaliteterna. Det var främst enskilda människor som stod för det förnuftiga och balanserade i skeendet. Men dessa människor var många, och bland dessa fanns även människor med inflytande. Till dem hörde rektorsparet Üksti. Vi har all anledning att bringa dem båda i tacksam hägkomst för deras välvilja, skicklighet och mänsklighet.

Fru Üksti — som vi alla kallade henne — var född den 21 januari 1891 och avled i Reval den 16 augusti 1975. Hon levde ett långt och skiftesrikt liv, fyllt av stora glädjeämnen och stora sorger. Hon upplevde tidigt esternas unga nationella och kulturella entusiasm, deras kamp mot det mäktiga ryska hotet, hon såg Estland bli fritt och gå ett oanat uppsving till mötes, hon levde med i de svåra inrikespolitiska brytningarna och hon fick till sin stora sorg se den kortvariga frihetstiden snabbt och brutalt ändas. De svåra åren efter 1940 blev fruktansvärda för henne — som för så många andra. Hela familjen deporterades, därvid fick hon och hennes man inte vara tillsammans. Anton Üksti blev borta, Aurelia Üksti kom omsider tillbaka till sitt hemland. Hur hennes och hennes barns öden har gestaltat sig under tiden fram till 1975 vet jag inte.

Mot bakgrund av det minne vi har av henne från trettioalet vill vi, hennes forna elever — och likaså hennes f d kolleger, tror jag — hylla och tacka henne för en mänsklig, kunnig och fint nyanserad insats i en pedagogisk situation som måste ha varit mycket krävande.

Edvin Lagman

att sådana fortfarande finns — där man utan vidare för sin inre syn kan se gångna släktens hästar och vagnar skrida fram genom solblänket, år efter år, sekel efter sekel, fram till en gammal husgrund inne i skogen. Granar och tallar står nu jättehöga mellan dörren, ugnen och vrån, där trötta människor en gång vilade efter dagens arbete. Vad har väl som dessa gamla vägar en förmåga att binda samman tiderna, att låta cyklisten se tidsperspektivet precis som luftperspektivet från den höga västra stranden av sjön Gullringsvattnet! Det är bara lite blåare och suddigare, lite mer romantiskt längre bort, annars skönjbart och levande och verkligt.

Genom lövträdens tunnel mynnar vägen efter en pigg utförsbacke rakt mot grinden till en sommarhage. Jag försöker nu räkna träd och örter i minnet: enar, hasselnår, nån enstaka gran, björkar, jungfrulin, smörblomma, ärenpris, tidiga fibblor, skiftningar i blått och gult, mandelblom, styvmorsviol, daggekåpa. Senare kommer de stora numren: blåklocka, prästkrage, men då har sommaren hunnit betydligt längre.

Det är dofter, dofter. Jag är ledsen för att jag inte har hundens selektiva förmåga att känna dofterna var för sig, men jag andas med kroppens alla porer för att få i mig så mycket som möjligt. Och jag inte bara lyssnar till, jag assimilerar fågelsången, som nu på senare år åter har blivit starkare. Till och med näktergalen sjunger i Bullerums förvildade humlegårdar. Och så slår det mig att vi tyvärr inte som barn lärde oss att känna igen sångarna, bara svala och ärla, kråka och skata, skogsduva, spillkråka och en del sjöfåglar. Men trastens sång i stilla sommarkvällar, den var inte att ta miste på och den går inte att glömma.

Tallskogen står redan sommanvarm och kaddoftande i den stilla morgonen. Det bär uppför. Plötsligt är det trädtoppar nedanför mig, jag ser Gullringsvattnet blänka blått i solglittret, på andra stranden står en grön vägg med en röd bondgård framför. Mina tidiga cykelturer där hinsides havet bjöd aldrig på sådana vyer. Men de hade sin charm, dessa barndomens cykelvägar också.

Där rullar jag plötsligt ut på det vemodigaste och vackraste av allt, en liten sommaräng, och då lyfts

DEN GLADA HÖSTFESTEN

Återigen hamnade alla glada estlandssvenskar och deras vänner på restaurang Lantis intill Stockholms universitet. Den här gången gällde det höstfesten den 7 november, där 270-talet besökare hälsades välkomna av festkommitténs Göran Treiberg. Trångt var det på nedre planet, där filmen "Ankomsten till Sverige" visades.

Efter filmen hade alla brått att få en bra plats på övre planet, där vi njöt av rostbiff och potatissallad plus annat smått och vått.

Vår ungerska kapellmästare spelade upp till kvällens första vals, och dansgolvet var välbesökt hela kvällen igenom, oavsett om det spelades gammalt eller modernt.

I pausen bjöd rågödanslaget på alltid uppskattade dansnummer, och Tomas Dreijer visade "gammaldags" lekar, där publiken fick deltaga. Lottringarna tog som vanligt snabbt slut.

Denna "nya typ" av fest verkade vara uppskattad av både yngre och äldre. Men det skulle vara trevligt om vi kunde få ytterligare yngre personer till festen. Mana på dina yngre att komma till nästa fest.

Festen slutade först ett par timmar in på den nya dagen. "Vi behöver alltså inte känna oss tråkiga längre."

upplevelserna på en gång över till minnesplanet. Verklighet och minne är ett. Vägen över mon i soliga sommarmorgnar, vandringen över det vidsträckta "Träsket", tranorna som trumpetande lyfter intill skogsbrynet, när de ser oss komma. Och sedan ängarna, lövängarna med alla dessa färgskiftningar, blommor, solglitter, skuggspel. Arbete, arbete, trötthet, mat, vila i höet, vandring hemåt mot solen över skogskonturen, bad i havet, nattvila. Hasselnötplockning i september, hökörning på vintern med släde över frusna vatten och genom snöiga gläntor.

Och jag minns cykelturer. Längs grå och vita vägar, genom skogarna, över slätterna. Från Sviby till Fällana. Från Spithamn till Bergsby och därifrån tillsammans med Arvid till Dirslätt och Derskon och Klottorp. Det var under kriget. Minnet har en grå färgton. Skogen är mycket mörk, nästan svart. Vägen går vidare till Nuckö, till Kästarsa — och suddas sedan ut i mitt minne. En annan gång, senare under kriget, kommer jag en kväll cyklande en lång, lång väg runt en sjö, Hapsalsjön. Vågade inte ta båten över, jag var bevakad av tyska säkerhetstjänsten. Skulle cykla ut till nordkusten, där en båt väntade, som skulle ta mig över till Sverige. Vägen tillbaka på en trasig cykel — flyktförsöket hade gått om intet, motorn ville inte den gången.

Ännu längre tillbaka. Några dagar före jul. Det var snö på vägarna. Jag cyklade i hjulspåren. Till handelsboden. Handlade julgott. Snålblåsten släpade snöslöjor över vägen, men på Nisve moen var det lugnt. Bara trädkronorna rörde sig, och där spelade vinden underbara julmelodier, och havets brusande bas ljud från hela strandsträckningen: Stenbor, Deram uddn,

OFFICIELLA MEDDELANDEN

K A L L E L S E

Lördagen den 28 februari 1976
med början kl 18.00 håller
estlandssvenska föreningen

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Å R S M Ö T E

i EESTI MAJA, Vallingatan 34, 1 tr i sal 1,
Stockholm (intill Norra Bantorget).

1. Dagordning enl stadgar
2. Övriga frågor
3. Underhållande inslag

Efter mötet utlottning av basturökt skinka.
Kaffe serveras till ett självkostnadspris av kr 15

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

ESTLANDSSVENSKARNAS KRISTNA FÖRENING

inbjuder till:

JUL- OCH FAMILJEFEST

söndagen den 4 januari 1976 kl 14.00

Program med gamla julsånger och minnen från
jular därhemma. Bl a medverkar Alexander
Söderlund från Rickul. Kaffeservering.

SÅNGGUDSTJÄNST

med sångarpastorn ARTUR ERIKSON

söndagen den 8 februari kl 14.00

Båda samlingarna hålls i Immanuelskyrkan,
Kungstensgatan 17, Stockholm.

Kars bäcken, Spitamb uddn, Kors dan. Havet lade sig sent på vintern. Isen hade svårt att få bukt med vattnet i storm.

Att cykla är en skön livsform. Berikande, tidlös nästan. En livsform som knyter allt samman till en helhet, avstressande, fördjupande. Jag skulle tro att det går bra att välja vilken sjö som helst att cykla omkring. Men Gullringsvattnet är särskilt bra. Där finns också äventyrliga, nästan obanade sträckor i skogarna. Där ligger gångna tider lagrade. Där finns hänförande utsikter, och där fångar blomdoft och fågelsång så älskvärt in minnen från andra färder på andra ställen, vid andra tillfällen.

E. L.

EDVIN LAGMAN

SKEPPET

En berättelse

III

Veckan hade gått till ända. Det var lördagseftermiddag. Arbetet var slut och den stora helgdagsfriden började lägga sig över den grå byn. Röken från basturna svävade över de små trädgårdarna, dess fräna, friska lukt blandades med doften av lindblommor och havsluft. Inne i husen var det nyskurat, spisarna hade putsats vita med lera från lergropen ute på udden och i förstugorna låg färskt granris. Det nybakade rågbrödet hade just tagits ut ur ugnen. De stora tiomarkerskakorna låg uppradade på matbord och frambänk och fyllde omgivningen med sina ångor. Kvinnorna ordnade i storstuga och kök för söndagen, och männen ställde in vagnar och redskap på logen, innan de tog rena underkläder under armen och begav sig bort till bastun. När man lämnade bastun, kände man, att arbetsveckan var slut, att det var helg och man kunde njuta vilan.

Simon hade genast efter sitt samtal med fadern rådgjort med Villem och Adam om hur de skulle lägga upp sitt arbete. Även Simons kamrater hade haft fäder att övertala, och ej heller de hade utan vidare fått löfte att börja med sådana farliga och ovissa företag. Hade det gått bra hittills att sälja fisken till granarna inne i landet, skulle det väl gå nu också! Och hur skulle de kunna bygga en båt, som aldrig hade sett hur man gjorde? Det var nog bäst, om de lät det vara vid det gamla. Öborna, de kunde segla långväga, om de ville, men landborna, de kunde ju fara på sina vägar. Och de kunde väl få sin lust för sjön stillad ändå, när de fiskade och seglade med sina strömmingsbåtar.

Men det gick även för Villem och Adam. Och två kvällar efter varandra hade de tre, som alltså nu bildade bolag, varit ute i skogen och sett ut virke: till bord, till köl, stävar, vrängar och mast. Träden måste dock stå på rot litet till; det gick inte an att ta hästarna till körning mitt i brådaste gödselplöjningen. Men det skulle bli bättre strax före Johanni, i skarven mellan plöjningen och slättern.

Efter kvällsvarden samlades byns ungdom på sommarens alltid under vackra lördagskvällar i en skogsglänta nära stranden. Mellan tallstammarna kunde man se havet och solnedgången. Mitt i gläntan fanns en gunga. Flickorna skrek, när pojkarna gungade dem för högt. Det lektes och skämtades, och stojet ekade allt ljudligare, allt eftersom sällskapet utökades med öglada unga män. Högbergningen närmade sig, och

många bönder hade redan hunnit med bryggningen och fått ölet på ankare.

Simon, Villem och Adam var på väg till skogsgläntan. Vägen gick över åkrarna. På båda sidor stod rågen redan hög. Axen började formas på de blågröna stråna. De tre männen passerade Kvarnberget och såg därifrån åkrarna, skogen, havet och byn. Längst bort i skogsbrynet fanns den jord, som Simons far arrenderade.

Två av de tre var till det yttre ganska lika, det var Simon och Adam. De var långa och gängliga. Villem däremot var kort till växten och något böjd. Simon var en vacker ung man med hög panna, örnäsa och stålblå ögon. Han kunde ena stunden vara glad och skämtsam men strax därpå sluta sig inom sig själv och tänka. Adam hade ett grovt men vänligt och förtroendeingivande ansikte. Han var lugn och räknade alltid noga efter, innan han sade ett ord. Villem slutligen hade Gud inte kostat mycken skönhet på, men han hade fått ett glatt lynne och ett klipskt huvud, och han kunde roa hela byns ungdom, när de satt tillsammans i skymningen om vinterkvällarna.

När de kom fram till skogsgläntan, häskade där redan ett glatt liv. Men de tre deltog inte den här gången. De pratade litet med de andra pojkarna, tittade åt flickorna och drog sig sedan undan ner mot stranden, där de satte sig för att överlägga.

— Vet du Simon, hur man får form på båten? frågade Adam bekymrad. Inte kan man väl göra på samma sätt som när man bygger en fiskebåt.

— Ja, jag har gått och tittat efter i öbornas galearer, hur de har gjort. Det finns ett slag, som de kallar för klink och ett annat slag, som de kallar för kravell. Det är lättare att bygga klink, borden läggs där kant över kant och spikas ihop, så som vi gör fiskebåtarna.

— Ja, men hur få själva formen på en så stor båt? undrade Villem också.

— Vi skall vika borden kring modellvrängar, som vanligt menar jag. Det måste gå. Och sedan spikar vi i de riktiga vrängerna.

— Men hur skall vi räkna ut modellvrängerna? sade Adam fortfarande bekymrad.

— Jag skall göra dem, jag har tänkt noga igenom det här, svarade Simon.

Och så förklarade han.

De hade suttit ganska länge, och den långa sommarkvällen började skymma mot natt. Alfåglaorna hördes

från sjön. När de flög upp, drog de långa repor i vattnetspegeln. Ropen och skratten bakom dem tunnades ut, pojkar och flickorna skingrades, som de brukade. En klunga flickor drog sig hemåt byn med en skock pojkar efter. Bara enstaka par smög sig undan. När flickorna var och en gått hem till sitt, kom deras nattfriare och knackade på boddörren.

De tre unga männen nere vid stranden hörde plötsligt prat och fnitter bland buskarna strax ovanför, och där kom två flickor. Det var Olas Kersti och Smedens Katrin. Simon kände på sig, varför Kersti var där, han hade inte kunnat undgå att märka hennes intresse. Katrin var förstås med därför att Kersti inte ensam kunde gå och leta efter Simon. Flickorna låtsades inte om de tre, som satt där de satt, fördjupade i sina planer. De gick ned till strandkanten och började kasta stenar i vattnet. Korta plumsar kom från den stilla skymningen därute, det lät dovt och ensamt. När flickorna skrek till ibland, studsade ekot genast tillbaka från skogsbrynet.

— Det blir en hel del att köpa, sade Simon, drev och segel och kätting, men det dröjer kanske till våren, innan vi kan skaffa det. Vad säger du, Villem?

— Ja, jag tror det. Det går bra efter midsommar, svarade Villem.

— Vilket öra lyssnar du med? undrade Simon.

— Är du gammal och tankspridd? frågade Adam.

— Vad sa du då? Villem försökte samla sig och följa samtalet igen.

Men det gick inte att fortsätta diskussionen. Något störande hade kommit emellan. Simon kände, att han var föremål för uppmärksamhet. Stenarna och skriken och plasket gällde honom. Men det var inte bara det. Något annat hade dessutom kilat sig in i situationen. Det kom inte upp i Simons medvetande, bara blixtrade till i form av en känsla, att andra ögon än Kerstis också spejade, att någon var upprörd.

De tre reste sig och gick fram till flickorna.

— Skräm inte fåglarna, sade Adam.

— Åja, det är du som skrämmar oss, sade Kersti.

De munhögs en stund och började sedan gå upp mot skogen. Flickorna skulle hem, och pojkar följde dem. Kersti råkade komma intill Simon, Villem trängdes ut i åkern i sina försök att gå i jämbredd med de två. Katrin och Adam gick och pratade förständigt med varandra.

— Se till att du inte blir halt, så som du går, med ena foten på vägen och den andra i åkern, sade Kersti.

Både Villem och Simon uppfattade vinken. Det var något vasst i rösten, som Simon inte gillade. Han märkte genast, att snärten träffade Villem hårt, och med ens hade han klart för sig, hur det var fatt. Ja du Villem, tänkte han, på så sätt! Kersti är fager i ansiktet, men hon är enstyrig och kan vara elak, om det vill sig. Inte ska du, som är en så hygglig och god kamrat ta emot ord av henne.

— Du kan gå mitt på vägen, sade Simon till Kersti, så får Villem också rum.

— Jag kanske tar för mycket plats, svarade Kersti, och nu var rösten bitsk.

Bakom dem skymtade Katrin och Adam genom den vita dimslöjan. Gärdesgrinden gnisslade, när Simon öppnade den. Tysta fortsatte de bygatan fram. De hörde, hur Adam stängde grinden och lade på hanken.

Minns du? BERÄTTA!

1. Berätta om era julseder och er julmat i Estland. Tala om vad ni här i Sverige har bevarat av dessa seder.

2. Berätta på samma sätt om era seder vid de andra stora helgerna och tala om vilka ni bevarat.

3. Berätta om estlandssvenska fartygs öden.

4. Berätta om estlandssvenska varv.

5. Räkna upp fartygstyper som vi hade och teckna dem (jakt, jål, slättoppad skonare el "galeas", skonertskepp, motorskonare). Tala om på vilka varv ovanliga fartyg (tre- och fyrmastade skepp, motorskonare) byggdes.

6. Räkna upp estlandssvenska fartygsnamn och ange fartygstyp och fartygets ålder.

Sänd in era berättelser till KUSTBONs redaktion! TACK!

— Vi går hem nu, ropade Simon.

— Godnatt, svarade Adam.

Vid Kerstis boddörr stannade de tre, Kersti gav Simon en lätt handtryckning. Han visste vad den betydde: kom tillbaka sedan, när Villem gått hem.

Så gick hon in i sin bodkammare och sköt för slån.

Den annars så glade Villem gick tvär och tyst vid Simons sida. Plötsligt gav han sin ilska luft.

— Gå du bara tillbaka! Bry dig inte om mig! Hon väntar ju!

— Stopp där, var inte så arg.

Simon lät hemlighetsfull.

— Du skall höra på mig, fortsatte han. Inte skall vi väl bry oss så mycket om Kersti. Du ser ju, hur hon är. Vi gör så här i stället.

Och så satte de sig på gärdsgården. Villem lugnade sig, allteftersom Simon för honom utvecklade en plan han kommit på. Slutligen skrattade de båda, hoppade ned och smög tillbaka till Olas. Simon stannade utanför Kerstis dörr, medan Villem försvann bort mot nötgården.

Efter några ögonblick dök han åter upp i skumrasket. I handen hade han en stor hötapp, och efter honom följde en behornad varelse, som då och då slet till sig en munfull av höet.

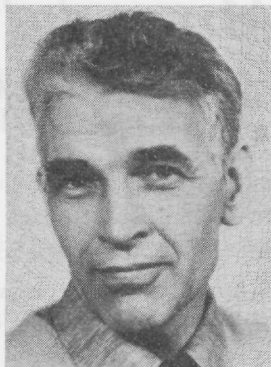
Då knackade Simon sakta på dörren.

— Kersti, det är jag. Öppna!

Strax därpå drogs regeln ifrån och Simon sköt upp dörren. Fyra starka armar knuffade in Olasgårdens gamla bock till Kersti, och två gestalter försvann i rask språngmarsch genom sommarnattens skymning längs bygatan.

(Forts.)

JOHANNES ÖSTERBERG

IN MEMORIAM

Den 14 oktober 1975 avled byggnadssnickaren Johannes Österberg. Han var född den 3 maj 1919 i Kärrslätt, Ormsö och blev alltså blott 56 år.

Det känns svårt att behöva skriva minnesord om en nära vän. Svårt därför att man inte gärna vill erkänna att döden härjat så nära i vänkretsen. Minnesorden vill jag ge formen av några ord av tacksamhet i tilltalets form till dig. Ja, varför skulle jag inte göra det. Ditt minne lever så starkt, att jag nästan förnimmer dig som närvarande. När jag endast en månad före din bortgång hade förmånen besöka dig och överrätta en blomma från SOV:s styrelse, som uttryck för tacksamhet för dina insatser i förberedelserna för hembygdsdagen, mötte jag en entusiasm och livsvilja som imponerade. Du ville göra ännu mycket mer än det du redan gjort för SOV. Du hade många fina planer som du ville realisera. Alla vi som fick förmånen att samarbeta med dig, smittades av din livsglädje, entusiasm och skicklighet. Det var lätt att samarbeta. Du förhävde dig aldrig, utan arbetade stilla och ödmjukt.

Nu har din arbetsdag slutat. Du har vandrat din levnadsväg till slut. Från mellankrigsårens ganska idylliska uppväxtår fördes du som ung soldat av krigets hårda hand in i allt det hemska som frontliv och krigsfängeläger utgör. Du gick ur alla hårda påfrestningar med stark och obruten livsvilja.

Här i Sverige byggde du ett eget hem i Skälby. Det blev den trygga och fasta samlingspunkten för dina kära, som även de prövats under de hårda åren. Mänskligt sett borde du haft ännu många år att leva, men det blev inte så. Det förunnades dig dock att få leva rikt, starkt och utgivande. Just därför känns det så tomt när du är borta. Den obevekliga tomheten och saknaden genombryts dock påtagligt av tacksamhetens starka ton. Ditt minne lever ljusst ibland oss.

Birger Westerberg

Bokföringskunnig

estlandssvenska, gärna äldre, får anställning i estlandssvenskt företag, centralt i Stockholm.
Ring Einar Hamberg, tel 08/96 28 30

ANTON STAHL

IN MEMORIAM

Anton Stahl föddes den 2 okt 1896 i Olasgården i Storbyn på Stora Rågö och lämnade oss den 14 aug 1975. Han var dotterson till Johan Enggrön, en självlärd man, som höll den första skolan i sitt hem för barnen på St Rågö. Anton Stahl var samma andas man. Han var intresserad av det mesta och mycket beläst.

Rågöarna tillhörde St Mikael's församling i Reval, men prästen kom ut till öarna endast 6 ggr om året, under mellantiden var Anton Stahl föreläsare i kapellet på St Rågö och skötte barndop och begravingar. I sitt hem hade han även hand om kommunens bibliotek.

Under de svåra åren 1940—41 då rågöborna evakuerades från sina öar som blev rysk militärbas, var Anton Stahl med sin familj bosatt i Vippal. På hösten 1941 när ryssarna lämnat öarna flyttade han liksom övriga kvarvarande rågöbor tillbaka till sin ö igen och bodde där och brukade sin jord till aug 1944 då de sista rågöborna lämnade sina hem, nu för andra gången.

Han kom till Sverige och hamnade i flyktinglägret i Djursvik i Småland. Snart fick han arbete på skeppsvarvet här och skaffade sig så småningom ett eget hem i Söderåkra.

Anton Stahls goda minne och berättarförmåga har även då och då kommit Kustbons läsare till del.

Som medlem av bygderådet i SOV har jag med mina frågor mången gång vänt mig till honom och han har alltid varit villig att hjälpa till och reda ut.

Tack Anton för allt vad du gjort! I våra minnen lever du kvar.

Ingeborg Andersen

Transporter och flyttningar

utföres till humana priser

av

ALBERTS EXPRESS

Vikingagatan 26

Innehavare: Johannes Lorentz från Runö

Tel.: 31 80 49 el. 32 37 16

Familjenytt

Döda

Maria Beckman, född Beckman den 27 dec 1893 på Ormsö, avled den 6 sept 1975 i Stockholm.

Alide Heyman, född Heldring den 12 okt 1890 i Rickul, avled den 12 okt 1975 i Åkersberga.

Mina Lindqvist, född Roberg den 27 nov 1891 Rickul/Rågöarna, avled den 3 okt 1975 i Söderåkra.

Anders Notman, född den 10 juni 1895 på Ormsö, avled den 10 okt 1975 i Stockholm.

Den kommande fridsfursten

Det folk som vandrar i mörkret skall se ett stor ljus;

ja, över dem som bo i dödsskuggans land skall ett ljus skina klart.

Du skall göra folket talrikt,
du skall göra dess glädje stor;
inför dig skola de glädja sig,
såsom man glädes under skördetiden,
såsom man fröjdar sig,
när man utskiftar byte.

Ty du skall bryta sönder deras bördors ok
och deras skuldrors gissel
och deras plågor stav,
likasom i Midjans tid.

Och skon som krigaren bar i stridslarmet,
och manteln som sölades i blod,
allt sådant skall brännas upp
och förtäras av eld.

Ty ett barn varder oss fött,
en son bliver oss given,
och på hans skuldror
skall herradömet vila;
och hans namn skall vara:
Underbar i råd,
Väldig Gud,
Evig fader,
Fridsfurste.

(Jes 9:2—6)

Vår älskade Mor

**Katarina
Blomman**

* 12/2 1889

† 24/9 1975

har i dag lämnat oss
i stor saknad.

BARN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Systrar

Övrig släkt och vänner

*Nu är hon hemma hos Gud
i höjd*

*och sjunger full utav salig
fröjd.*

*O, skulle hon icke vara
nöjd*

*som nu så lycklig är
vorden.*

Vår kära

Maria Nyholm

* 7 Juli 1904

har i dag lämnat oss.
Hägersten 21 Sept. 1975

BARNEN

Barnbarnen

Barnbarnsbarn

Syskon

Övrig släkt och många vänner

*Ett strävsamt liv har
slocknat ut*

*En flitig hand har domnat
Din arbetsdag har nått
sitt slut*

Ditt trötta huvud somnat.

Vår kära Mor
Mormor och Farmor

Gertrud Moll
f. Berggren

* 24/10 1885 Ormsö
† 21/10 1975 Stockholm
har lämnat oss i ljusst
och tacksamt minne

BARNEN
Barnbarn

Övrig släkt och vänner

*Hav tack för allt
Vad Du oss skänkte
Och vad för oss
Du varit har
Minst på Dig själv
Du alltid tänkte
Men om vårt väl
Du omsorg bar.
Om också tung
vår sorg vi finne
Vi tacka Gud
för lycklig tid som gått
Och för det ljusa,
vackra minne
Som vi av Dig
som Moder fått.
Vila i frid.*

Min älskade Maka
vår kära Mor
Farmor och Mormor

Maria Stahl
* 1/9 1903

Djupt sörjd och saknad.
Roslagsbro den 18/8 1975

AUGUST
EDITH
JENNY
KERSTIN
STURE och KARIN
GUNDEL och PER
INGER och NICHOLAS
Barnbarnen
Släkt och vänner

*Brustit ha banden
mellan hjärtan kära.
Mänskliga anden
kan ej sorgen bära.
Frälsarehanden kan dock
tröst beskära,
Hjärtan, som blöda.*

Bemärkelsedagar

KUSTBON
lyckönskar!

90 år

Maria Heldring, född Talberg den 6 jan 1886, Rickul
Axel Markus, född den 14 mars 1886, Reval

Forts nästa sida

Min älskade Make
vår käre Far
och Morfar

Jakob Blees

* 23 november 1905

har i dag efter ett långt och tåligt
buret lidande stilla insomnat.
Eskilstuna den 13 oktober 1975

MARTA
Greta och Rolf
Ulf Annika

Syskon, övrig släkt och vänner

*Ej sorg det finns som känns
så svår
som när en älskad från oss går.
Men smärtan mildras då man
tänker
att döden frihet ifrån plågor
skänker.*

Min älskade Make
min käre Far

**Johannes
Österberg**

* 3 Maj 1919

har i dag stilla insomnat
efter en lång tids
sjukdom.

Skälby den 14 Okt. 1975

A STRID
KENNETH och SIV
Syskon
Släkt och vänner

*Du somnade så stilla då
färden var slut
Från allt vad Du lidit
Du nu vilar ut
I tacksamt minne hos oss
Du skall bo
Vi unnar Dig vila i ro.*

Vår älskade Mor
och Mormor

Elfrida Westerberg

f. Blomberg
* 10/10 1900

Har i dag stilla insomnat i ljusst
och tacksamt minne bevarad av
oss syskon övrig släkt och vänner
Torshälla 19/10 1975

EDIT FRANS
Hans Petter
Olle Lennart
Albert Dan
ELLEN ELVING
Carina Robert

*Du styrde Du ställde
Du ville oss väl
Du älskat oss alla
av hela Din själ
välsignat vare Ditt
minne.*

Min älskade Maka
Sigrid Simonsson

* 3.12. 1925

har i dag stilla insomnat och läm-
nat mig, syskon, övrig släkt och
vänner i djup sorg och saknad
men i ljusst minne bevarad.

Bruntorp, Tibro
den 23.10. 1975
HELGE

*En afton jag vet, vars frid
en gång
Skall ända min levnads strider.
Jag längtar därtill från jordens
tvång
Och glädes, att dagen lider.
Jag ville till vila gärna gå
Och somna i ro omsider.*

85 år

Gertrud Lundström, född Lindkvist den 7 jan 1891, Ormsö
 Anna Elfrida Sandvik, född Palmkron den 13 jan 1891, Vippal
 Agneta Alberg, född Bergström den 7 febr 1891, Ormsö
 Lovisa Heldring, född Alberg den 9 febr 1891, Rickul
 Maria Lindström, född den 7 mars 1891, Ormsö

80 år

Agneta Jonell, född Wikström den 13 jan 1896, Ormsö
 Pauline Tanseri, född Råbovöita den 14 jan 1896, Reval
 Anton Stenberg, född den 18 jan 1896, Rickul
 Olga Rosen, född Rosen den 25 jan 1895, Nargö
 Helene Lindström, född Stahl den 29 jan 1896, Rickul
 Maria Vikman, född Österberg den 29 jan 1896, Nuckö
 Lars Kornblom, född den 1 febr 1896, Ormsö
 Lars Lindström, född den 2 febr 1896, Ormsö
 Maria Bergström, född Valberg den 6 febr 1896, Ormsö
 Lisette Vilhelmine Bertelsson, född den 7 febr 1896, Nargö
 Katarina Steffensson, född Anders den 9 febr 1896, Runö
 Anders Gäddman, född den 12 febr 1896, Ormsö
 Voldemar Friedrich Vilhelm Thomsson, född den 10 mars 1896, Reval
 Maria Nyholm, född den 11 mars 1896, Ormsö
 Louis Voldemar Engmaa, född den 14 mars 1896, Reval
 Kristina Norrman, född Vidgren den 17 mars 1896, Ormsö
 Johannes Söderholm, född den 18 mars 1896, Nuckö

75 år

Pauline Järve, född den 2 jan 1901, Rickul
 Maria Stahl, född Ambros den 3 jan 1901, Rågöarna
 Gottfrid Haggarrson, född den 6 jan 1901, Runö
 Asta Julia Leontine Nau, född Malm den 20 jan 1901, Reval
 Mathilda Dyrberg, född Hamberg den 22 jan 1901, Rickul
 Sigrid Böttker, född Nuchtern-Nyström den 23 jan 1901, Reval
 Sofia Liin, född Timmerman den 26 jan 1901, Rickul
 Elvine Bedman, född den 16 febr 1901, Nuckö
 Anna Jürgensson, född Umda den 17 febr 1901, Reval
 Alexander Ahlberg, född den 8 mars 1901, Rickul
 Anders Öman, född den 13 mars 1901, Ormsö
 Jakob Luks, född den 17 mars 1901, Rickul
 Maria Tampe, född Koinberg den 30 mars 1901, Rågöarna

70 år

Isak Adolf Strömfelt, född den 1 jan 1906, Runö
 Lisette Grönlund, född Österlin den 3 jan 1906, Rågöarna
 Alexander Schönberg, född den 3 jan 1906, Rickul
 Maria Vesterby, född Treiberg den 8 jan 1906, Rickul
 August Gutman, född den 12 jan 1906, Rågöarna
 Fridolf Isberg, född den 19 jan 1906, Nuckö
 Lydia Brandt, född Nee den 2 febr 1906, Nuckö
 Magdalena Thomsson, född Rimmelmann den 16 febr 1906, Nuckö
 Martha Höglander, född Sjölund den 24 febr 1906, Rågöarna
 Oskar Rander, född den 28 febr 1906, Vippal
 Edgar Johannes Freiberg, född den 3 mars 1906, Nargö
 Oskar Koinberg, född den 5 mars 1906, Rickul

Johannes Stahl, född den 8 mars 1906, Rickul
 Anders Holm, född den 12 mars 1906, Ormsö
 Etienne Alexis Klesty, född den 13 mars 1906, Reval

60 år

Emil Brunberg, född den 9 jan 1916, Rickul
 Elfrida Tikerpuu, född Brun den 19 febr 1916, Nuckö
 Karin Maria Stenberg, född Lindström den 22 febr 1916, Rickul
 Erika Ophelia Metslov, född Klint den 25 febr 1916, Reval
 Aline Uusaar, född Heyman den 27 febr 1916, Rickul
 Maria Berggren, född den 20 mars 1916, Ormsö
 Richard Stahl, född den 20 mars 1916, Rickul
 Helena von Wachenfeldt, född Zeisig den 20 mars 1916, Nuckö
 Ilse Ital, född Lindström den 23 mars 1916, Vippal
 Alma Selina Teichman, född den 26 mars 1916, Hapsal
 Hugo Ahlberg, född den 28 mars 1916, Rickul
 Johannes Lepp, född den 31 mars 1916, Hapsal

50 år

Johannes Osvald Häggblom, född den 1 jan 1926, Ormsö
 Leida Pettersson, född Krusman den 3 jan 1926, Nuckö
 Elvine Maria Fridh, född Bergström den 6 jan 1926, Ormsö
 Erika Ester Rajala, född den 9 jan 1926, Nuckö
 Hiljar Joanurm, född den 10 jan 1926, Kolga
 Elna Ragnhild Vesterblom, född Klippberg den 10 jan 1926, Rickul
 Grete-Marie Olsson-Jemtell, född Vesterbom, den 10 jan 1926, Rickul
 Maria Alide Gustafsson, född Sjöman den 15 jan 1926, Ormsö
 Irene Gunhild Olljum, född Dyrberg den 20 jan 1926, Rickul
 Kaleb Vesterblom, född den 25 jan 1926, Nuckö
 Einar Lennart Vesterman, född den 25 jan 1926, Rickul
 Sanfrid Gineman, född den 26 jan 1926, Nuckö
 Henrik Hjalmar Grundsten, född den 27 jan 1926, Ormsö
 Karin-Elgatia Plyhm, född Brun den 28 jan 1926, Nuckö
 Elsa Lovisa Steffensson, född Svan den 28 jan 1926, Runö
 Hilda Elenbo, född Alun den 6 febr 1926, Nuckö
 Harald Osvald Derblom, född den 8 febr 1926, Nuckö
 Johannes Lilja, född den 13 febr 1926, Ormsö
 Greta Gustafsson, född Mählberg den 13 febr 1926, Rickul
 Anders Emil Timm, född den 16 febr 1926, Ormsö
 Laine Carlsson, född Deemus den 18 febr 1926, Reval
 Sigvard Georg Dyrblom, född den 24 febr 1926, Nuckö
 Herbert Hallman, född den 25 febr 1926, Nuckö
 Ingrid Dorothea Korjus, född den 21 febr 1926, Reval
 Ingrid Gunhild Törnkvist, född Söderholm den 25 febr 1926, Nuckö
 Anita Alberg, född Kask den 3 mars 1926, Pernau
 Hilda Elvine Tulander, född Lundré den 3 mars 1926, Ormsö
 Vanda Sandberg, född Brandt den 4 mars 1926, Nuckö
 Agnes Elisabeth Hammargren, född Elfvengren den 6 mars 1926, Rågöarna
 Agda Ellen Pärnaste, född Antsvee den 8 mars 1926, Nuckö
 Elsa Pökkö, född Gärdström den 13 mars 1926, Ormsö
 Hilma Andersson, född Österman den 16 mars 1926, Rickul
 Egil Gottfrid Förberg, född den 26 mars 1926, Ormsö
 Paul Elmar Pernik, född den 29 mars 1926, Reval
 Endla Olivia Engbusk, född den 30 mars 1926, Nuckö

BO SETTERLIND

LOVSÅNG

O, fåglar,
mina snabba flöjter,
ni guldblåd
som bärs genom luften,
vindens
flyende klang!
När ni har lämnat Jorden
för att flyga åstad
mot syd,
får jag sända med er
en hälsning?
Flyg till Gud,
spela för barnet
i krubbans Betlehem:
Soli
Deo
Gloria!